

CORPUS KEIMENΩN BYZANTINHS ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΑΓΑΘΩΝ
ΑΚ. ΕΤΟΣ 2020-21

1. ΙΟΥΣΤΙΝΟΣ Ο ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΣ
Ἡ διδασκαλία τοῦ σπερματικοῦ λόγου

Χριστιανὸς εὐρεθῆναι καὶ εὐχόμενος καὶ παμμάχως ἀγωνιζόμενος ὁμολογῶ, οὐχ ὅτι ἀλλότρια ἐστὶ τὰ Πλάτωνος διδάγματα τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ὅτι οὐκ ἔστι πάντῃ ὅμοια, ὥσπερ οὐδὲ τὰ τῶν ἄλλων, Στωικῶν τε καὶ ποιητῶν καὶ συγγραφέων. Ἐκαστος γάρ τις ἀπὸ μέρους τοῦ σπερματικοῦ θείου λόγου τὸ συγγενὲς ὁρῶν καλῶς ἐφθέγγετο· οἱ δὲ τὰναντία ἑαυτοῖς ἐν κυριωτέροις εἰρηκότες οὐκ ἐπιστήμην τὴν ἀποπτον καὶ γνῶσιν τὴν ἀνέλεγκτον φαίνονται ἐσχηκέναι. Ὅσα οὖν παρὰ πᾶσι καλῶς εἴρηται, ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν ἐστὶ· τὸν γὰρ ἀπὸ ἀγεννήτου καὶ ἀρρήτου θεοῦ λόγον μετὰ θεὸν προσκυνοῦμεν καὶ ἀγαπῶμεν, ἐπειδὴ καὶ δι' ἡμᾶς ἄνθρωπος γέγονεν, ὅπως καὶ τῶν παθῶν τῶν ἡμετέρων συμμετόχος γενόμενος καὶ ἴασιν ποιήσεται. Οἱ γὰρ συγγραφεῖς πάντες διὰ τῆς ἐνούσης ἐμφύτου τοῦ λόγου σπορᾶς ἀμυδρῶς ἐδύναντο ὁρᾶν τὰ ὄντα. Ἔτερον γὰρ ἐστὶ σπέρμα τινὸς καὶ μίμημα κατὰ δύναμιν δοθέν, καὶ ἕτερον αὐτὸ οὐ κατὰ χάριν τὴν ἀπ' ἐκείνου ἢ μετουσία καὶ μίμησις γίνεται.

(Ἀπολογία Β' 13, 1-6, ἐκδ. Goodspeed)

2. ΑΘΗΝΑΓΟΡΑΣ, Οἱ κατηγορίες κατὰ των Χριστιανῶν

Τρία ἐπεφημίζουσιν ἡμῖν ἐγκλήματα, ἀθεότητα, Θυέστεια δεῖπνα, Οἰδιποδείους μίξεις. Ἀλλὰ εἰ μὲν ἀληθῆ ταῦτα, μηδενὸς γένους φείσησθε, ἐπεξέλθετε τοῖς ἀδικήμασι, σὺν γυναιξὶ καὶ παισὶ προορίζουσ ἡμᾶς ἀποκτείνετε, εἴ γέ τις ἀνθρώπων ζῆ δίκην θηρίων· καίτοι γε καὶ τὰ θηρία τῶν ὁμογενῶν οὐχ ἄπτεται καὶ νόμῳ φύσεως καὶ πρὸς ἓνα καιρὸν τὸν τῆς τεκνοποιΐας, οὐκ ἐπ' ἀδείας μίγνυται, γνωρίζει δὲ καὶ ὑφ' ὧν ὠφελεῖται. Εἴ τις οὖν καὶ τῶν θηρίων ἀνημερώτερος, τίνα οὗτος πρὸς τὰ τηλικαῦτα ὑποσχῶν δίκην καὶ πρὸς ἀξίαν κεκολάσθαι νομισθήσεται; Εἰ δὲ λογοποιῖαι ταῦτα καὶ διαβολαὶ κεναί, φυσικῶ λόγῳ πρὸς τὴν ἀρετὴν ἡμᾶς ὑμεῖς μάρτυρες, κελεύοντες μὴ ὁμολογεῖν, πρὸς ὑμῶν λοιπὸν ἐξέτασιν ποιήσασθαι βίου, δογμάτων, τῆς πρὸς ἡμᾶς καὶ τὸν ἡμέτερον οἶκον καὶ τὴν βασιλείαν σπουδῆς καὶ ὑπακοῆς, καὶ οὕτω ποτὲ συγχωρῆσαι ἡμῖν οὐδὲν πλέον ἢ τοῖς διώκουσιν ἡμᾶς. Νικήσομεν γὰρ αὐτοὺς ὑπὲρ ἀληθείας ἀόκνως καὶ τὰς ψυχὰς ἐπιδιδόντες.

(Πρεσβεία περὶ Χριστιανῶν 3, ἐκδ. Goodspeed = ΒΕΠ, 4, 284, 11-27)

Εἰκόνες για την Εκκλησία

3. Ἡ Εκκλησία ως πλοίο

Ἔοικεν γὰρ ὅλον τὸ πρᾶγμα τῆς ἐκκλησίας νηὶ μεγάλη, διὰ σφοδροῦ χειμῶνος ἀνδρᾶς φερούση ἐκ πολλῶν τόπων ὄντας καὶ μίαν τινὰ ἀγαθῆς βασιλείας πόλιν οἰκεῖν θέλοντας. ἔστω μὲν οὖν ὑμῖν ὁ ταύτης δεσπότης θεὸς καὶ παρεικάσθω ὁ μὲν κυβερνήτης Χριστῶ, ὁ πρωρεὺς ἐπισκόπῳ, οἱ ναῦται πρεσβυτέρους, οἱ τοίχαρχοι διακόνους, οἱ ναυστολόγοι τοῖς κατηχοῦσιν, τοῖς ἐπιβάταις τὸ τῶν ἀδελφῶν πλήθος, τῶ βυθῶ ὁ κόσμος, αἱ ἀντίπνοιαί τοῖς πειρασμοῖς ... τὰ δὲ ἀπόγεια τῶν χειμάρρων [καὶ τὰ] φυσῆματα ταῖς τῶν πλάνων καὶ ψευδοπροφητῶν ὁμιλίαις ... οἱ ὑποκριταὶ τοῖς πειραταῖς παρεικασμένοι νοεῖσθωσαν ... εὐσταθείωσαν οὖν οἱ ἐπιβάται ἐδραῖοι ἐπὶ τῶν ἰδίων καθεζόμενοι τόπων, ἵνα μὴ τῇ ἀταξίᾳ σεισμὸν ἢ ἑτεροκλίνας παρέχωσιν. οἱ ναυστολόγοι τοὺς μισθοὺς ὑπομιμησκέτωσαν. οἱ διάκονοι μηδὲν ἀμελείωσαν ὧν ἐπιστεύθησαν. οἱ πρεσβύτεροι ὥσπερ ναῦται καταρτιζέτωσαν ἐπιμελῶς τὰ χρήζοντα ἑκάστῳ. ὁ ἐπίσκοπος ὡς πρωρεὺς ἐγρηγορῶς τοῦ κυβερνήτου μόνου τοὺς λόγους ἀντιβαλλέτω. ὁ Χριστὸς ὡς σωτὴρ κυβερνήτης φιλείσθω καὶ μόνος περὶ ὧν λέγει πιστευέσθω. οἱ δὲ πάντες τῶ θεῶ περὶ τοῦ οὐρία πλέειν προσευχέσθωσαν.

(Ψευδοκλήμης, Ἐπιστολὴ πρὸς Ἰάκωβον, 14.1-15.3)

4. Ἡ Ἐκκλησία ὡς ποιμνία

Ὁ μόνον γὰρ νηΐ, ἀλλὰ καὶ μάνδρη ὠμοίωται ἡ Ἐκκλησία. Ὡς γὰρ οἱ ποιμένες ἕκαστον τῶν ἀλόγων, αἰγῶν φημι καὶ προβάτων, κατὰ συγγένειαν καὶ ἡλικίαν ἰστώνουσιν, καὶ ἕκαστον αὐτῶν τὸ ὅμοιον τῶ ὀμοίῳ συντρέχει, οὕτω καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ οἱ μὲν νεώτεροι ἰδία καθεζέσθωσαν, ἐὰν ἢ τόπος, εἰ δὲ μή, στηκέτωσαν ὀρθοί· οἱ δὲ τῇ ἡλικίᾳ ἤδη προβεβηκότες καθεζέσθωσαν ἐν τάξει, τὰ δὲ παιδία ἐστῶτα προσλαμβάνέσθωσαν αὐτῶν οἱ πατέρες καὶ αἱ μητέρες· αἱ δὲ νεώτεραι πάλιν ἰδία, ἐὰν ἢ τόπος, εἰ δὲ μήγε, ὀπισθεν τῶν γυναικῶν ἰστάσθωσαν· αἱ δὲ ἤδη γεγαμηκυῖαι καὶ τὰ τέκνα ἔχουσαι ἰδία ἰστάσθωσαν· αἱ παρθένοι δὲ καὶ αἱ χῆραι καὶ αἱ πρεσβυτίδες πρῶται πασῶν στηκέτωσαν ἢ καθεζέσθωσαν.

(Διαταγαὶ τῶν ἀγίων ἀποστόλων, βιβλ. Β')

5. Τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως (Σύμβολο Νικαίας Κων/λεως)

1. Πιστεύω εἰς ἓνα Θεόν, Πατέρα, Παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀορατῶν.
2. Καὶ εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων· Φῶς ἐκ Φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῶ Πατρί, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο.
3. Τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου καὶ ἐνανθρωπήσαντα.

4. Σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, καὶ παθόντα καὶ ταφέντα.
5. Καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς Γραφάς.
6. Καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς.
7. Καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος.
8. Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ κύριον, τὸ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν.
9. Εἰς μίαν, ἀγίαν, καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν.
10. Ὁμολογῶ ἓν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.
11. Προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν.
12. Καὶ Ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Ἀμήν.

6. Εὐχή τοῦ γάμου

Εὐλογητὸς εἶ, Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ τοῦ μυστικοῦ καὶ ἀχράντου γάμου ἱερουργὸς καὶ τοῦ σωματικοῦ νομοθέτης, ὁ τῆς ἀφθαρσίας φύλαξ, καὶ τῶν βιοτικῶν ἀγαθὸς οἰκονόμος· αὐτὸς καὶ νῦν, Δέσποτα, ὁ ἐν ἀρχῇ πλάσας τὸν ἄνθρωπον, καὶ θέμενος αὐτὸν ὡς βασιλέα τῆς κτίσεως, καὶ εἰπών· «Οὐ καλὸν εἶναι τὸν ἄνθρωπον μόνον ἐπὶ τῆς γῆς· ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν κατ' αὐτόν»· καὶ λαβὼν μίαν τῶν πλευρῶν αὐτοῦ, ἐπλασας γυναῖκα, ἣν ἰδὼν Ἀδὰμ εἶπε· «Τοῦτο νῦν ὅστουν ἐκ τῶν ὀστέων μου καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκὸς μου· αὕτη κληθήσεται γυνή, ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ἐλήφθη αὕτη· ἔνεκεν τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα, καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σὰρκα μίαν»· καὶ «οὐς ὁ Θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω»· Αὐτὸς καὶ νῦν, Δέσποτα Κύριε, ὁ Θεὸς ἡμῶν, κατάπεμψον τὴν χάριν σου τὴν ἐπουράνιον ἐπὶ τοὺς δούλους σου τούτους (τὸν δεῖνα) καὶ (τὴν δεῖνα)· καὶ δὸς τῇ παιδίσκῃ ταύτῃ ἐν πᾶσιν ὑποταγῆναι τῷ ἀνδρὶ, καὶ τὸν δούλον σου τοῦτον εἶναι εἰς κεφαλὴν τῆς γυναικὸς, ὅπως βιώσωσι κατὰ τὸ θέλημά σου. Εὐλόγησον αὐτούς, Κύριε, ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὡς εὐλόγησας τὸν Ἀβραὰμ καὶ τὴν Σάρραν. Εὐλόγησον αὐτούς, Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὡς εὐλόγησας τὸν Ἰσαὰκ καὶ τὴν Ρεβέκκαν. Εὐλόγησον αὐτούς Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὡς εὐλόγησας τὸν Ἰακώβ καὶ πάντας τοὺς πατριάρχας. Εὐλόγησον αὐτούς, Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὡς εὐλόγησας τὸν Ἰωσήφ καὶ τὴν Ἀσνέθ. Εὐλόγησον αὐτούς, Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὡς εὐλόγησας Μωσέα καὶ Σεπφώραν. Εὐλόγησον αὐτούς, Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὡς εὐλόγησας Ἰωακείμ καὶ τὴν Ἄνναν. Εὐλόγησον αὐτούς, Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὡς εὐλόγησας Ζαχαρίαν καὶ τὴν Ἐλισάβετ. Διαφύλαξον αὐτούς, Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὡς διεφύλαξας τὸν Νῶε ἐν τῇ Κιβωτῷ. Διαφύλαξον αὐτούς, Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὡς διεφύλαξας τὸν Ἰωάνν ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους. Διαφύλαξον αὐτούς, Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὡς διεφύλαξας τοὺς ἀγίους τρεῖς Παῖδας ἐκ τοῦ πυρός,

καταπέμψας αὐτοῖς δρόσον οὐρανόθεν· καὶ ἔλθοι ἐπ' αὐτοὺς ἡ χαρὰ ἐκείνη, ἣν ἔσχεν ἡ μακαρία Ἑλένη, ὅτε εὗρε τὸν τίμιον Σταυρόν. Μνημόνευσον αὐτῶν, Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὡς ἐμνημόνευσας τοῦ Ἐνώχ, τοῦ Σήμ, τοῦ Ἡλία. Μνημόνευσον αὐτῶν, Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὡς ἐμνημόνευσας τῶν ἀγίων σου Τεσσαράκοντα Μαρτύρων, καταπέμψας αὐτοῖς οὐρανόθεν τοὺς στεφάνους. Μνημόνευσον, Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ τῶν ἀναθρεψάντων αὐτοὺς γονέων· ὅτι εὐχαὶ γονέων στηρίζουσι θεμέλια οἴκων. Μνημόνευσον, Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, τῶν δούλων σου τῶν Παρανόμφων, τῶν συνελθόντων εἰς τὴν χαρὰν ταύτην. Μνημόνευσον, Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, τοῦ δούλου σου (τοῦ δε) καὶ τῆς δούλης σου (τῆς δε), καὶ εὐλόγησον αὐτούς. Δὸς αὐτοῖς καρπὸν κοιλίας, καλλιτεκνίαν, ὁμόνοιαν ψυχῶν καὶ σωμάτων, Ὑψωσον αὐτοὺς ὡς τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου, ὡς ἄμπελον εὐκληματοῦσαν. Δώρησαι αὐτοῖς σπέρμα στάχυος, ἵνα, πᾶσαν ἀνάρκειαν ἔχοντες, περισσεύσωσιν εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν καὶ σοὶ εὐάρεστον, καὶ ἴδωσιν υἱοὺς τῶν υἱῶν αὐτῶν, ὡς νεόφυτα ἐλαιῶν κύκλω τῆς τραπέζης αὐτῶν· καὶ, εὐαρεστήσαντες ἐνώπιόν σου, λάμπωσιν ὡς φωστῆρες ἐν οὐρανῷ, ἐν σοὶ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, κράτος, τιμὴ, καὶ προσκύνησις, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

(J. Gar. Euch'lg'n sive rituale Graecum...)

Ο καλλωπισμός των γυναικῶν

7. Εἰ πιστὴ καὶ ἀρεστὴ Κυρίῳ βούλει εἶναι, ᾧ γύναι, μὴ καλλωπίζου ἐπὶ τῷ ἀρέσκειν σε ἀλλοτρίοις ἀνδράσιν, μηδὲ τὰ τῆς ἐταιριζομένης ἐμπλέγματα ἢ ἐνδύματα ἢ ὑποδέσεις μιμοῦ φορεῖν ἐπὶ τὸ ὑπάγεσθαι σε τοὺς εἰς τὰ τοιαῦτα παγιδευομένους. Καὶ γὰρ εἰ σὺ οὐκ ἐπὶ τὸ ἀμαρτάνειν ταῦτα ποιεῖς τὰ μύση, ἐπὶ δὲ τὸ μόνον καλλωπίζεσθαι, οὐδ' οὕτως ἐκφεύξῃ τὴν δίκην εἰς τὰ μετὰ ταῦτα, ἀναγκάσασα ἐπενεχθῆναί σοί τινα εἰς τὸ ἐπιθυμησαί σου, καὶ μὴ ἑαυτὴν φυλάξασα ἐπὶ τὸ μήτε σε ὑποπεσεῖν ἀμαρτία μήτε μὴν ἑτέρους σκανδάλω. Εἰ δὲ καὶ ἀμαρτήσεις ἐνδοῦσα ἑαυτὴν, καὶ σὺ ἐπλημμέλησας κἀκείνου ἔνοχος τῆς ψυχῆς ἐγένου.

Εἶτα ἀμαρτήσασα ἐφ' ἐνί, ὡσπερ ἀπογνοῦσα εἰσάπαξ, ἐφ' ἑτέρους ἐκτραπήσῃ πάλιν ἀπηλγηκυῖα, καθά φησιν ὁ θεῖος λόγος· «Ὅταν ἔλθῃ ἀσεβῆς εἰς βάθος κακῶν, καταφρονεῖ· ἐπέρχεται δὲ αὐτῷ ἀτιμία καὶ ὄνειδος.»

Ἡ γὰρ τοιαύτη λοιπὸν ἀφειδῶς τετρωμένη παγιδεύει ψυχὰς ἀφρόνων. Μάθωμεν οὖν καὶ τὰς τοιαύτας πῶς θριαμβεύει ὁ θεῖος λόγος φάσκων· «Ἐμίσησα ὑπὲρ τὸν θάνατον σὺν τὴν γυναῖκα, ἣτις ἐστὶ θήρευμα καὶ σαγήνη καρδίας, δεσμοὶ αἱ χεῖρες αὐτῆς.» Καὶ ἐν ἄλλοις· «Ὅσπερ ἐνώτιον χρυσοῦν ἐν ἰνὶ ὑός, οὕτως γυναικὶ κακόφρονι κάλλος.» Καὶ πάλιν· «Ὅσπερ ἐν ξύλῳ σκώληξ, οὕτως ἀπόλλυσιν

ἄνδρα γυνή κακοποιός.» Καὶ πάλιν·«Κρεῖσσον ἐστὶν οἰκεῖν ἐπὶ γωνίας ὑπαίθρου, ἢ μετὰ γυναικὸς γλωσσώδους καὶ μαχίμης.»

Μὴ οὖν μιμείσθε τὰς τοιαύτας γυναῖκας ὑμεῖς αἱ χριστιαναὶ ὑπάρχουσαι.

(Διαταγαὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων Βιβλίον Α', η', Περὶ τοῦ μὴ καλλωπίζεσθαι γυναῖκα πιστὴν

8. Ἡ φιλοκοσμία καὶ ἡ τῶν λίθων ἀνθή καὶ τοῦ χρυσοῦ ἢ πρὸς τούτους ἀνάκρασις καὶ πλόκαμοι ἐλικτοὶ καὶ ὀφθαλμῶν ὑπογραφαὶ καὶ κάλλους σοφισμὸς, καὶ αἱ περὶ ταῦτα κακοτεχνίαι, ὧν σε φροντίζειν ἀπαγγέλλουσιν ἅπαντες, τὴν μὲν σεμνότητα τῆς χρείας ἐνουβρίζουσι, παθῶν δὲ λύτταν σημαίνουσιν. Εἰ οὖν τῶν συνθηκῶν ἐπιλέλησαι, πρὸς ὑπόμνησιν γέγραφα· εἰ δ' ἐτράπης, ὡς ἄνθρωπος, ἀλλὰ θάπτων ἀνάνηψον. Τὸ γὰρ μὴ ἐπαγγεῖλασθαι δῶρον Θεῷ ἀκίνδυνον· τὸ δὲ εὐξασθαι καὶ ἀθετῆσαι, κατάκριτον.

(Ισιδωρος Πηλουσιώτης, Ἐπιστολή Ι, 461, PG 78, 436 B-C)

9. Καὶ δὴ ἀπατῆσαι τὸν νέον σκεπτομένη διὰ πάντων τῶν ἀπατώντων τὰς ὄψεις τῶν νέων ἐχώρει, τὴν μὲν ὄψιν ὡσπερ λειμῶνα διανοίγουσα, φύκει τὰς παρειὰς ἐρυθραίνουσα, ψιμμυθίῳ δὲ τὸ μέτωπον λευκαίνουσα, καὶ μέλανι τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑπογράφουσα, χρυσέοις δὲ κόσμοις τὸν τράχηλον αὐτῆς καὶ τὰς χεῖρας καλλωπίζουσα, καὶ τὴν μαλακὴν αὐτῆς ἐσθῆτα μυρίσμασι διαφόροις καπνίζουσα· καὶ ἦν ἀπλῶς παγὶς θανατηφόρος, διὰ πασῶν τῶν αἰσθήσεων, ὡς ἐνόμιζεν, ἀπατῆσαι τὸν νέον, τὴν μὲν ὄψιν ἐκ τοῦ φαινομένου καλλωπισμοῦ, τὴν δὲ ἀκοὴν ταῖς κολακείαις μαγεύουσα, τὴν δὲ ὄσφρησιν τοῖς μυρίσμασι γοητεύουσα...

(Ιωάννης Χρυσόστομος, PG 56, 587-590)

10. Ευσέβιος, Αντίγραφον βασιλικῶν διατάξεων...

Ἦδη μὲν πάλαι σκοποῦντες τὴν ἐλευθερίαν τῆς θρησκείας οὐκ ἀρνητέαν εἶναι, ἀλλ' ἐνὸς ἐκάστου τῆ διανοία καὶ τῆ βουλήσει ἐξουσίαν δοτέον τοῦ τὰ θεῖα πράγματα τημελεῖν κατὰ τὴν αὐτοῦ προαίρεσιν ἕκαστον, κεκελεύκειμεν τοῖς τε Χριστιανοῖς τῆς αἰρέσεως καὶ τῆς θρησκείας τῆς ἑαυτῶν τὴν πίστιν φυλάττειν· ... ὅποτε εὐτυχῶς ἐγὼ Κωνσταντῖνος ὁ Αὐγουστος καὶ γὰρ Λικίνιος ὁ Αὐγουστος ἐν τῇ Μεδιολάνῳ ἐληλύθειμεν καὶ ... διατάξαι ἐδογματίσαμεν, ὅπως δῶμεν καὶ τοῖς Χριστιανοῖς καὶ πᾶσιν ἐλευθέραν αἴρεσιν τοῦ ἀκολουθεῖν τῇ θρησκείᾳ ἢ ἂν βουλευθῶσιν, ὅπως ὅτι ποτέ ἐστὶν θειότητος καὶ οὐρανίου πράγματος, ἡμῖν καὶ πᾶσι τοῖς ὑπὸ τὴν ἡμετέραν ἐξουσίαν διάγουσιν εὐμενὲς εἶναι δυναθῆ. τοίνυν ταύτην τὴν ἡμετέραν βούλησιν ὑγιεινῶ καὶ ὀρθοτάτῳ λογισμῶ ἐδογματίσαμεν, ὅπως μηδενὶ παντελῶς ἐξουσία ἀρνητέα ἢ τοῦ ἀκολουθεῖν καὶ αἰρεῖσθαι τὴν τῶν Χριστιανῶν παραφύλαξιν ἢ θρησκείαν ἐκάστῳ τε ἐξουσία δοθείη

τοῦ διδόναι ἑαυτοῦ τὴν διάνοιαν ἐν ἐκείνῃ τῇ θρησκείᾳ, ἣν αὐτὸς ἑαυτῷ ἀρμόζειν νομίζει, ὅπως ἡμῖν δυνηθῆ τὸ θεῖον ἐν πάσι τὴν ἔθιμον σπουδὴν καὶ καλοκάγαθίαν παρέχειν.

(E. Swhartz, Eusebius Kirchengeschichte, X, 5, 2 κ.ε.)

11. **Ευσέβιος, Το θέμα της Εκκλησιαστικής Ιστοριογραφίας**

Ἄλλοι μὲν οὖν ἱστορικὰς ποιούμενοι διηγήσεις, πάντως ἂν παρέδωκαν τῇ γραφῇ πολέμων νίκας καὶ τρόπαια κατ' ἐχθρῶν στρατηγῶν τε ἀριστείας καὶ ὄπλων ἀνδραγαθίας, αἵματι καὶ μυρίοις φόνοις παιδῶν καὶ πατρίδος καὶ τῆς ἄλλης ἔνεκεν περιουσίας μινθέντων· ὁ δὲ γε τοῦ κατὰ θεὸν πολιτεύματος διηγηματικὸς ἡμῖν λόγος τοὺς ὑπὲρ αὐτῆς τῆς κατὰ ψυχὴν εἰρήνης εἰρηνικωτάτους πολέμους καὶ τοὺς ἐν τούτοις ὑπὲρ ἀληθείας μᾶλλον ἢ πατρίδος καὶ μᾶλλον ὑπὲρ εὐσεβείας ἢ τῶν φιλάτων ἀνδρῶν αἰωνίαις ἀναγράφεται στήλαις.

(E. Swhartz, Eusebius Kirchengeschichte, V, 1, 3, 170)

12. **Σωκράτης Σχολαστικός, Περὶ Ὑπατίας τῆς φιλοσόφου**

Ἦν τις γυνὴ ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ τοῦνομα Ὑπατία. αὕτη Θέωνος μὲν τοῦ φιλοσόφου θυγάτηρ ἦν, ἐπὶ τοσοῦτον δὲ προὔβη παιδείας, ὡς ὑπερακοντίσαι τοὺς κατ' αὐτὴν φιλοσόφους, τὴν δὲ Πλατωνικὴν ἀπὸ Πλωτίνου καταγομένην διατριβὴν διαδέξασθαι καὶ πάντα τὰ φιλόσοφα μαθήματα τοῖς βουλομένοις ἐκτίθεσθαι. διὸ καὶ οἱ πανταχόθεν φιλοσοφεῖν βουλόμενοι κατέτρεχον παρ' αὐτὴν. διὰ <δὲ> τὴν προσοῦσαν αὐτῇ ἐκ τῆς παιδείσεως σεμνὴν παρρησίαν καὶ τοῖς ἄρχουσιν σωφρόνως εἰς πρόσωπον ἤρχετο, καὶ οὐκ ἦν τις αἰσχύνῃ ἐν μέσῳ ἀνδρῶν παρεῖναι αὐτὴν· πάντες γὰρ δι' ὑπερβάλλουσαν σωφροσύνην πλέον αὐτὴν ἠδούντο καὶ κατεπλήττοντο. κατὰ δὴ ταύτης τότε ὁ φθόνος ὠπλίσατο. ἐπεὶ γὰρ συνετύγχανεν συχνότερον τῷ Ὁρέστῃ, διαβολὴν τοῦτ' ἐκίνησε κατ' αὐτῆς παρὰ τῷ τῆς ἐκκλησίας λαῷ, ὡς ἄρα εἶη αὕτη ἢ μὴ συγχωροῦσα τὸν Ὁρέστην εἰς φιλίαν τῷ ἐπισκόπῳ συμβῆναι. καὶ δὴ συμφρονήσαντες ἄνδρες τὸ φρόνημα ἐνθερμοὶ, ὧν ἠγεῖτο Πέτρος τις ἀναγνώστης, ἐπιτηροῦσι τὴν ἀνθρωπὸν ἐπανιοῦσαν ἐπὶ οἰκίαν ποθέν, καὶ ἐκ τοῦ δίφρου ἐκβαλόντες ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν, ἢ ἐπώνυμον Καισάριον, συνέλκουσιν, ἀποδύσαντές τε τὴν ἐσθῆτα ὀστράκοις ἀνεῖλον, καὶ μεληδὸν διασπάσαντες ἐπὶ τὸν καλούμενον Κιναρῶνα τὰ μέλη συνάραντες πυρὶ κατηνάλωσαν. τοῦτο οὐ μικρὸν μῶμον Κυρίλλῳ καὶ τῇ Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίᾳ εἰργάσατο· ἀλλότριον γὰρ παντελῶς τῶν φρονούντων τὰ Χριστοῦ φόνοι καὶ μάχαι καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια. καὶ ταῦτα πέπρακται τῷ τετάρτῳ ἔτει τῆς Κυρίλλου ἐπισκοπῆς, ἐν ὑπατείᾳ Ὀνωρίου τὸ δέκατον καὶ Θεοδοσίου τὸ ἕκτον, ἐν μηνὶ Μαρτίῳ, νηστειῶν οὐσῶν».

(*Εκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, Βιβλίον ἕβδομον, κεφάλαιον 15)

13. **Θεοδώρητος Κύρου, <Ἡ σφαγὴ τῶν Θεσσαλονικέων> (Αὐγ. 390)**

Ὁ δὲ βασιλεὺς κατὰ μέσην τὴν ἀγορὰν ταῦτα μαθὼν· "Ἄπειμι". Ἔφη, "καὶ τὰς δικαίας δέξομαι παροινίας". Ἐπειδὴ δὲ τοὺς ἱερούς περιβόλους κατέλαβεν, εἰς μὲν τὸν θεῖον οὐκ εἰσελήλυθε νεῶν, πρὸς δὲ τὸν ἀρχιερέα παραγενόμενος (ἐν δὲ τῷ ἀσπαστικῷ οἴκῳ οὗτος καθῆστο) ἐλιπάρει λυθῆναί οἱ τὸν δεσμόν. Ὁ δὲ τυραννικὴν ἐκάλει τὴν παρουσίαν, καὶ κατὰ θεοῦ μεμνηνέναι τὸν Θεοδόσιον ἔλεγε καὶ τοὺς ἐκείνου νόμους πατεῖν. Ὁ δὲ βασιλεὺς· "Οὐ θρασύνομαι", ἔφη, "κατὰ τῶν κειμένων νόμων οὐδὲ παρανόμως ἐπιβῆναι τῶν ἱερῶν προθύρων ἐφίεμαι, ἀλλὰ σὲ λῦσαί με τῶν δεσμῶν ἀξιῶ καὶ τὴν τοῦ κοινῷ δεσπότητος φιλανθρωπίαν λογίσασθαι καὶ μὴ κλεισαί μοι θύραν ἣν πᾶσι τοῖς μεταμελεία χρωμένοις ὁ δεσπότης ἀνέωξεν". Ὁ δὲ ἀρχιερεὺς· " Ποίαν οὖν", ἔφη, "μεταμέλειαν ἔδειξας μετὰ τοσαύτην παρανομίαν; ποίοις δὲ φαρμάκοις τὰ δυσίατα ἐθεράπευσας τραύματα;" ὁ δὲ βασιλεὺς· " Σὸν ἔργον", ἔφη, "τὸ καὶ δεῖξαι καὶ κεράσαι τὰ φάρμακα, ἐμὸν δὲ τὸ δέξασθαι προσφερόμενα". Τότε ὁ θεῖος Ἀμβρόσιος· " Ἐπειδὴ τῷ θυμῷ", ἔφη, "τὸ δικάζειν ἐπιτρέπεις καὶ οὐχ ὁ λογισμὸς τὴν γνώσιν ἀλλ' ὁ θυμὸς ἐκφέρει, γράψον νόμον τοῦ θυμοῦ τὰς ψήφους ἀργὰς ποιοῦντα καὶ περιττάς. Καὶ τριάκοντα ἡμέρας αἰ φονικαὶ καὶ δημευτικαὶ μενέτωσαν γνώσεις ἐν γράμμασιν, τὴν τοῦ λογισμοῦ προσδεχόμενοι κρίσιν. Διελθουσῶν δὲ τῶνδε τῶν ἡμερῶν, οἱ τὰ ἐγνωσμένα γεγραφοῦτες τὰ προστεταγμένα δεικνύτωσαν. Καὶ τῆνικαῦτα τοῦ θυμοῦ πεπαυμένου, καθ' ἑαυτὸν δικάζων ὁ λογισμὸς ἐξετάσει τὰ ἐγνωσμένα καὶ ὄψεται εἴτε ἄδικα εἴτε δίκαια εἶη. Καὶ εἰ μὲν εὗροι ἄδικα, δῆλον ὅτι διαρρήξει τὰ γεγραμμένα· εἰ δὲ γε δίκαια, βεβαιώσει, καὶ ὁ τῶν ἡμερῶν ἀριθμὸς οὐ λυμανεῖται τοῖς ὀρθῶς ἐγνωσμένοις".

Ταύτην ὁ βασιλεὺς δεξάμενος τὴν εἰσήγησιν καὶ ἄριστα ἔχειν ὑπολαβὼν, εὐθύς γραφῆναί τε τὸν νόμον ἐκέλευσε καὶ τοῖς τῆς οἰκείας χειρὸς ἐβεβαίωσε γράμμασι· τούτου δὲ γενομένου, διέλυσε τὸν δεσμόν ὁ θεῖος Ἀμβρόσιος. Οὕτως ὁ πιστότατος βασιλεὺς εἶσω γενέσθαι θαρρήσας τοῦ θεοῦ νεῶ, οὐχ ἔστως τὸν δεσπότην ἰκέτευεν οὐδὲ τὰ γόνατα κλίνας, ἀλλὰ προηνὴς ἐπὶ τοῦ δαπέδου κείμενος τὴν Δαυϊτικὴν ἀφῆκε φωνήν· " Ἐκολλήθη τῷ ἐδάφει ἡ ψυχὴ μου, ζῆσόν με κατὰ τὸν λόγον σου", καὶ ταῖς χερσὶν ἀποτίλλων τὰς τρίχας καὶ τὸ μέτωπον τύπτων καὶ ταῖς τῶν δακρῶν σταγόσι τοῦδαφος καταρραίνων συγγνώμης ἠντιβόλει τυχεῖν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ καιρὸς ἐκάλει τῇ ἱερᾷ τραπέζῃ τὰ δῶρα προσενεγκεῖν, ἀναστὰς μετὰ τῶν ἴσων δακρῶν τῶν ἀνακτόρων ἐπέβη· προσενεγκῶν δὲ ὥσπερ εἰώθει, ἔνδον παρὰ τὰς κιγκλίδας μεμένηκεν. Ἀλλὰ πάλιν ὁ μέγας Ἀμβρόσιος οὐκ ἐσίγησεν, ἀλλ' ἐξεπαίδευσε τὴν τῶν τόπων διαφορὰν. Καὶ πρῶτον μὲν ἤρετο εἴ τινος δέοιτο· τοῦ δὲ βασιλέως εἰρηκότος ὡς προσμένει τὴν τῶν θεῶν μυστηρίων μετάληψιν, ἐδήλωσεν ὑπουργῶ τῷ τῶν διακόνων ἡγουμένῳ χρησάμενος ὅτι· " Τὰ ἔνδον, ὦ βασιλεῦ, μόνοις ἐστὶν ἱερεῦσι βατά, τοῖς δὲ ἄλλοις ἅπασιν ἄδυτά τε καὶ ἄψαυστα. Ἐξίθι τοίνυν καὶ τοῖς ἄλλοις κοινῶναι τῆς στάσεως· ἀλουργίς γὰρ βασιλέας, οὐχ ἱερέας ποιεῖ". Καὶ ταύτην δὲ ὁ πιστότατος βασιλεὺς ἀσμένως δεξάμενος τὴν εἰσὴ

γησιν, ἀντεδήλωσεν ὡς οὐ θρασύτητι χρώμενος ἔνδον τῶν κιγκλίδων μεμένηκεν, ἀλλ' ἐν Κωνσταντινουπόλει τοῦτο εἶναι ἔθος μαθῶν· "Χάριν δὲ ὀφείλω", ἔφη, "καὶ τῆσδε τῆς ἰατρείας". Τοσαύτη καὶ τηλικαύτη καὶ ὁ ἀρχιερεὺς καὶ ὁ βασιλεὺς διέλαμπον ἀρετῆ· ἀμφοτέρων γὰρ ἔγωγε ἄγαμαι, τοῦ μὲν τὴν παρρησίαν, τοῦ δὲ τὴν εὐπειθείαν, καὶ τοῦ μὲν τὴν τοῦ ζήλου θερμότητα, τοῦ δὲ τὴν τῆς πίστεως καθαρότητα.

14. **Ἀστέριος Ἀμασειᾶς (330/335 – 420/425):**

Ἐνας λόγιος τῆς πρωτοβυζαντινῆς περιόδου

(1) Πρώην μὲν, ὦ ἄνδρες, Δημοσθένην εἶχον ἐν χερσὶ τὸν δεινὸν καὶ Δημοσθένους ἐκεῖνα ἔνθα δὴ τὸν Αἰσχίνην πικροῖς βάλλει τοῖς ἐνθυμήμασιν· ἐγχρονίσας δὲ τῷ λόγῳ καὶ πυκνωθεὶς τὴν διάνοιαν ἀνέσεως ἐδεόμην καὶ περιπάτου, ὥστε μοι λυθῆναι μικρὸν τῆς ψυχῆς τὸ πονοῦμενον. Προελθὼν δὲ τοῦ δωματίου καὶ ὀλίγα τοῖς γνωρίμοις συμβαδίσας ἐπ' ἀγορᾶς, ἐκεῖθεν εἰς τὸ τοῦ Θεοῦ τέμενος ἀφικόμην εὐξόμενος σχολῆ·

(2) ὡς δὲ καὶ τούτου τυχῶν ἕνα δὴ τῶν ὑποστέγων δρόμων ἐβάδιζον, εἶδον ἐκεῖ γραφὴν τινα καὶ με ἐπ' ἄκρας εἶλεν ἡ θεά· Εὐφράνορος ἂν εἶπες εἶναι τὸ φιλοτέχνημα ἢ τινος ἐκείνων τῶν παλαιῶν, οἱ τὴν γραφικὴν ἦραν εἰς μέγα ἐμψύχους ὀλίγου δέοντος ἐργασάμενοι πίνακας. Δεῦρο δ' εἰ βούλει – καὶ γὰρ σχολὴ νῦν διηγῆματος – φράσω σοι τὴν γραφὴν· οὐδὲ γὰρ φαυλότερα πάντως τῶν ζωγράφων οἱ μουσῶν παῖδες ἔχομεν φάρμακα.

(Ἀστέριος Ἀμασειᾶς, Λόγος XI. Ἐκφρασις εἰς τὴν ἀγίαν Εὐφημίαν τὴν πανεὐφήμον, ἐκδ. C. Datema, *Asterius of Amaseia Homilies I-XIV. Text, introduction and notes*, Leiden 1970)

15. **Γρηγόριος Ναζιανζηνός, Ἡ ἀνοιξη**

Γ'. ...Νῦν οὐρανὸς διαυγέστερος· νῦν ἥλιος ὑψηλότερος καὶ χρυσοειδέστερος· νῦν σελήνης κύκλος φανότερος, καὶ ἀστέρων χορὸς καθαρώτερος. Νῦν αἰγιαλοῖς μὲν κύματα σπένδεται, ἡλίῳ δὲ νέφος, ἀέρι δὲ ἄνεμοι, γῆ δὲ φυτοῖς, φυτὰ δὲ ὄψει. Νῦν πηγαὶ διαυγέστερον νάουσι· νῦν δὲ ποταμοὶ δαψιλέστερον, τῶν χειμερίων δεσμῶν λυθέντες. Καὶ λειμῶν εὐωδεῖ, καὶ φυτὸν βρῦει, καὶ κείρεται πόα, καὶ ἄρνες ἐπισκιρτῶσι χλοεραῖς ταῖς ἀρούραις. Ἄρτι μὲν ναῦς ἐκ λιμένων ἀνάγεται σὺν κελεύσμασι, καὶ τούτοις ὡς τὰ πολλὰ φιλοθέοις, καὶ τῷ ἰστίῳ πτεροῦται· καὶ περισκιρτᾷ δελφίς, ἀναφυσῶν ὡς ἡδιστον καὶ ἀναπεμπόμενος, καὶ παραπέμπει πλωτῆρας σὺν εὐθυμίᾳ. Ἄρτι δὲ γεωργὸς ἄροτρον πήγνυται, ἄνω βλέπων, καὶ τὸν καρποδότην ἐπικαλούμενος, καὶ ὑπὸ ζυγὸν ἄγει βούν ἀρότην, καὶ τέμνει γλυκεῖαν αὐλάκα, καὶ ταῖς ἐλπίσιν εὐφραίνεται. Ἄρτι δὲ ποιμὴν καὶ βουκόλος ἀρμόζονται σύριγγας, καὶ νόμιον ἐμπνέουσι μέλος, καὶ φυτοῖς καὶ πέτραις ἐνεαρίζουσιν. Ἄρτι δὲ φυτὸν φυτουργὸς θεραπεύει, καὶ ἰξευτῆς καλᾶμους φυτὸν φυτουργὸς θεραπεύει, καὶ ἰξευτῆς

καλάμους οικοδομεῖ, καὶ ὑποβλέπει πτόρθους, καὶ περιεργάζεται πτερόν ὄρνιθος. Καὶ ἀλιεὺς βυθοὺς διορᾷ, καὶ δίκτυον ἀνακαθαίρει, καὶ πέτρας ὑπερκαθέζεται.

ΙΑ'. Ἄρτι μὲν ἡ φιλεργὸς μέλισσα, τὸ πτερόν ἐκλύσασα, καὶ τῶν σίμβλων ἀπαναστᾶσα, τὴν ἑαυτῆς σοφίαν ἐπιδείκνυται, καὶ λειμῶνας ἐφίπταται, καὶ συλᾷ τὰ ἄνθη· καὶ ἡ μὲν φονεῖ τὰ κηρία, τὰς ἐξαγώνους καὶ ἀντιθέτους σύριγγας ἐξυφαίνουσα, καὶ τὰς εὐθείας ταῖς γωνίαις ἐπαλλάττουσα, ἔργον ὁμοῦ κάλλους καὶ ἀσφαλείας· ἡ δὲ τὸ μέλι ταῖς ἀποθήκαις ἐναποτίθεται, καὶ γεωργεῖ τῷ ξενίζοντι καρπὸν γλυκὺν καὶ ἀνήροτον. Ὡς ὄφελόν γε καὶ ἡμεῖς, ὁ Χριστοῦ μελισσῶν, καὶ τοιοῦτο λαβόντες σοφίας καὶ φιλοπονίας ὑπόδειγμα! Ἄρτι δὲ καλιὰν ὄρνις πηγνυται, καὶ ὁ μὲν ἐπανερχεται, ὁ δὲ εἰσοικίζεται, ὁ δὲ περιπίπταται, καὶ καταφωνεῖ τὸ ἄλσος, καὶ περιλαλεῖ τὸν ἄνθρωπον. Πάντα Θεὸν ὕμνεῖ καὶ δοξάζει φωναῖς ἀλαλήτοις· ἐπὶ πᾶσι ἄρ εὐχαριστεῖται δι' ἐμοῦ Θεός· καὶ οὕτως ὁ ἐκείνων ὕμνος, ἡμέτερος γίνεται, παρ' ὧν ἐγὼ τὸ ὕμνεῖν λαμβάνω. Νῦν μὲν γελᾷ πᾶν ζώων γένος, καὶ πᾶσαν αἴσθησιν ἐστιώμεθα. Νῦν δὲ ὑψαύχην ἵππος καὶ ἀγέρωχος, τοῖς οἴκοις δυσχεραίνων, καὶ τὰ δεσμὰ τυραννήσας, κροαίνει κατὰ πεδίον, καὶ ποταμοῖς ὠραῖζεται.

ΙΒ'. ... Τί τᾶλλα; ...

Ἔτι δὲ συντομώτερον εἰπεῖν, νῦν ἕαρ κοσμικόν, ἕαρ πνευματικόν, ἕαρ ψυχαῖς, ἕαρ σώμασιν, ἕαρ ὀρώμενον, ἕαρ ἀόρατον· οὗ κἀκεῖθεν μετα λάβοιμεν ἐνταῦθα καλῶς ἀμειφθέντες, καὶ καινοὶ πρὸς τὸν καινὸν βίον παραπεμφθήμεν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ πᾶσα δόξα, (5) τιμὴ, καὶ κράτος σὺν ἀγίῳ Πνεύματι, εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς. Ἀμήν.

(Γρηγόριος Ναζιανζηνός, Λόγος μδ'. *Εἰς τὴν καινὴν Κυριακὴν*, PG 36, 608-621)

16. Περὶ τοῦ ἀββᾶ Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου

Διηγῆσατο περὶ ἑαυτοῦ ὁ ἀββᾶς Μακάριος, λέγων· ὅτε ἤμην νεώτερος καὶ ἐκαθήμην εἰς κελλίον εἰς Αἴγυπτον, ἐκράτησάν με καὶ ἐποίησαν κληρικὸν εἰς τὴν κώμην· καὶ μὴ θέλων κατα δέξασθαι, ἔφυγον εἰς ἕτερον τόπον. καὶ ἦλθε πρὸς με εὐλαβῆς κοσμικός, καὶ ἐλάμβανε τὸ ἐργόχειρόν μου, καὶ διηκόνει μοι· συνέβη δὲ ἀπὸ πειρασμοῦ παρθένον τινὰ εἰς τὴν κώμην ἐκπεσεῖν· καὶ λαβοῦσα κατὰ γαστροδὸς ἠρωτᾶτο τίς εἶη ὁ τοῦτο πεποικώς; ἡ δὲ ἔλεγεν· ὁ ἀναχωρητής. καὶ ἐξεληθόντες συνέλαβόν με εἰς τὴν κώμην, καὶ ἐκρέμασαν ἐν τῷ τραχήλῳ μου ἠσβολωμένας χύτρας καὶ ὠτία κούφων, καὶ περιεπόμπουσάν με ἐν τῇ κώμῃ κατὰ ἄμφοδον, τύπτοντές με καὶ λέγοντες· οὗτος ὁ μοναχὸς ἔφθειρεν ἡμῶν τὴν παρθένον, λάβετε αὐτὸν, λάβετε. καὶ ἔτυψάν με παρὰ μικρὸν τοῦ ἀποθανεῖν. ἐλθὼν δὲ τις τῶν γερόντων εἶπεν· ἕως πότε τύπτετε τὸν ξένον μοναχόν; ὁ δὲ διακονῶν μοι ἠκολούθει ὀπίσω μου αἰδούμενος· ἦσαν γὰρ ὑβρίζοντες αὐτὸν πολλὰ καὶ λέγοντες· ἰδοὺ ὁ ἀναχωρητής, ὃν σὺ ἐμαρτύρεις, τί ἐποίησε; καὶ λέγουσιν οἱ γονεῖς αὐτῆς· οὐκ ἀπολύομεν

αὐτόν, ἕως δὲ ἐγγυητὴν τοῦ τρέφειν αὐτήν. καὶ εἶπον τῷ διακονητῇ μου καὶ ἐνηγγυήσατό με. καὶ ἀπελθὼν εἰς τὸ κελλίον μου, ἔδωκα αὐτῷ ὅσα εἶχον σπυρίδια, λέγων· πώλησον καὶ δὸς τῇ γυναικί μου φαγεῖν. καὶ ἔλεγον τῷ λογισμῷ μου· Μακάριε, ἰδοὺ εὗρες ἑαυτῷ γυναικᾶ· χρὴ ἐργάζεσθαι βασανιζομένη, καὶ οὐκ ἔτικτε. καὶ λέγουσιν αὐτῇ· τί ἐστὶ τοῦτο; ἡ δὲ εἶπεν· ἐγὼ οἶδα· ὅτι τὸν ἀναχωρητὴν ἐσυκοφάντησα, καὶ ψευσαμένη ἠτιασάμην· καὶ οὗτος οὐκ ἔχει πρῶ γμα, ἀλλ' ὁ δεῖνα ὁ νεώτερος. καὶ ἐλθὼν ὁ διακονῶν μοι χαίρων ἔλεγεν, ὅτι οὐκ ἠδυνήθη τεκεῖν ἢ παρθένος ἐκείνη, ἕως οὗ ὠμολόγησε λέγουσα, ὅτι οὐκ ἔχει πρῶγμα ὁ ἀναχωρητής, ἀλλ' ἐψευσάμην κατ' αὐτοῦ· καὶ ἰδοὺ πᾶσα ἡ κώμη θέλει ἐλθεῖν ὧδε μετὰ δόξης, καὶ μετανοῆσαί σοι. ἐγὼ δὲ ἀκούσας ταῦτα, ἵνα μὴ θλίψωσί με οἱ ἄνθρωποι, ἀνέστην καὶ ἔφυγον ὧδε εἰς Σκήτιν. αὕτη ἐστὶν ἡ ἀρχὴ τῆς αἰτίας, δι' ἣν ἦλθον ὧδε.

Ὁ ἀββᾶς Μακάριος ὅτε ὤκει ἐν τῇ πανερῆμῳ· ἦν δὲ μόνος ἐν αὐτῇ ἀναχωρῶν, παρακάτω δὲ ἄλλη ἔρημος ἦν πλειόνων ἀδελφῶν. παρετήρει δὲ ὁ γέρον τὴν ὁδόν, καὶ ὄρᾳ τὸν σατανᾶν, ἀνερχόμενον ἐν σχήματι ἀνθρώπου, παρελθεῖν δι' αὐτοῦ· ἐφαίνετο δὲ ὡς στιχάριον φορῶν λινοῦν τρωγλωτόν· καὶ κατὰ τρυμαλιὰν ἐκρέματο ληκύθιον. καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρον ὁ μέγας· ποῦ πορεύῃ; καὶ εἶπεν αὐτῷ· ἀπέρχομαι ὑπομνησαί τοὺς ἀδελφούς. ὁ δὲ γέρον εἶπε· καὶ ἵνα τί σοι τὰ ληκύθια ταῦτα; καὶ εἶπε· γεύματα ἀποφέρω τοῖς ἀδελφοῖς. ὁ δὲ γέρον εἶπε· καὶ ταῦτα ὅλα; ἀπεκρίθη· ναί· ἐὰν μὴ τὸ ἐν ἀρέσῃ τινί, φέρω ἄλλο· ἐὰν δὲ μηδὲ τοῦτο, διδῶ ἄλλο· πάντως δὲ ἐξ αὐτῶν κἂν ἐν ἀρέσει αὐτῷ.

Ἀνέβη ποτὲ ὁ ἀββᾶς Μακάριος ἀπὸ Σκήτεως εἰς Τερενουῦθιν· καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἱερόν κοιμηθῆναι· ἦσαν δὲ ἐκεῖ σκηνώματα Ἑλλήνων παλαιά· καὶ λαβὼν ἐν, ὑπέθηκε τῇ ἑαυτοῦ κεφαλῇ ὡς ἐμβρίμιον· οἱ οὖν δαίμονες ὄρωντες αὐτοῦ τὸ θαρσαλέον, ἐφθόνησαν· καὶ θέλοντες αὐτὸν πτοῆσαι, ἐφώνουν ὡς γυναικὸς ὄνομα, λέγοντες· ἡ δεῖνα, δεῦρο μεθ' ἡμῶν εἰς τὸ βαλανεῖον· ὑπήκουσε δὲ ἄλλος δαίμων ὑποκάτωθεν αὐτοῦ ὡς ἐκ τῶν νεκρῶν λέγων· ξένον ἔχω ἐπάνω μου, καὶ οὐ δύναμαι ἐλθεῖν. ὁ δὲ γέρον οὐκ ἐπτοήθη, ἀλλὰ θαρρῶν ἔτυπτε τὸ σκηνῶμα λέγων· ἔγειραι, ὑπάγε εἰς τὸ σκότος, εἰ δύνασαι. καὶ τοῦτο ἀκούσαντες οἱ δαίμονες, ἐβόησαν φωνῇ μεγάλη λέγοντες· ἐνίκησας ἡμᾶς· καὶ ἔφυγον καταισχνόμενοι.

Ἡρώτησάν τινες τὸν ἀββᾶν Μακάριον, λέγοντες· πῶς ὀφείλομεν προσεύχεσθαι; λέγει αὐτοῖς ὁ γέρον· οὐκ ἔστι χρεία βαττολογεῖν, ἀλλ' ἐκτείνειν τὰς χεῖρας, καὶ λέγειν· κύριε, ὡς θέλεις καὶ ὡς οἶδας ἐλέησον· ἐὰν δὲ ἐπικεῖται πόλεμος· κύριε, βοήθει· καὶ αὐτὸς οἶδε τὰ συμφέροντα, καὶ ποιεῖ μεθ' ἡμῶν ἔλεος. Παρερχόμενός ποτε ὁ ἀββᾶς Μακάριος μετὰ ἀδελφῶν διὰ τῆς Αἰγύπτου, ἠκούσε παιδίου λέγοντος τῇ μητρὶ αὐτοῦ· ἀμμᾶ, πλούσιός τις ἀγαπᾶ με, καὶ μισῶ αὐτόν· καὶ πτωχὸς μισεῖ με, καὶ ἀγαπᾶ αὐτόν. καὶ ἀκούσας ὁ ἀββᾶς Μακάριος ἐθαύμασε. καὶ λέγουσιν αὐτῷ οἱ ἀδελφοί· τί ἐστὶ τὸ ῥῆμα τοῦτο, πάτερ, ὅτι ἐθαύμασας; καὶ λέγει

αὐτοῖς ὁ γέρων· ἀληθῶς ὁ κύριος ἡμῶν πλούσιός ἐστι καὶ ἀγαπᾷ ἡμᾶς, καὶ οὐ θέλομεν αὐτοῦ ἀκοῦσαι· ὁ δὲ ἐχθρὸς ἡμῶν διάβολος πτωχός ἐστι καὶ μισεῖ ἡμᾶς, καὶ ἀγαπῶμεν αὐτοῦ τὴν ἀκαθαρσίαν.

Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Μακάριος, ὅτι περιπατῶν ποτε εἰς τὴν ἔρημον, εὗρον κρανίον εἰς τὸ ἔδαφος νεκροῦ ἐρρύμιμένον· καὶ σαλεύσας αὐτὸ τῇ βαΐνῃ ῥάβδῳ, ἐλάλησέ μοι τὸ κρανίον· καὶ λέγω αὐτῷ· σὺ τίς εἶ; ἀπεκρίθη μοι τὸ κρανίον· ἐγὼ ἦμην ἀρχιερεὺς τῶν εἰδώλων, καὶ τῶν μεινάντων Ἑλλήνων ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ· σὺ δὲ εἶ Μακάριος ὁ πνευματοφόρος· οἶαν ὦραν σπλαγχνισθῆς τοὺς ἐν τῇ κολάσει, καὶ εὐχῆ περὶ αὐτῶν, παραμυθοῦνται ὀλίγον. λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· ποία ἐστὶν ἡ παραμυθία, καὶ τίς ἡ κόλασις; λέγει αὐτῷ· ὅσον ἀπέχει ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τῆς γῆς, τοσοῦτόν ἐστιν πῦρ ὑποκάτωθεν ἡμῶν, ἀπὸ ποδῶν ἕως κεφαλῆς ἐστηκότων ἡμῶν μέσον τοῦ πυρός· καὶ οὐκ ἐστὶ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον θεάσασθαί τινα, ἀλλὰ τὸ πρόσωπον ἐκάστου πρὸς τὸν ἕτερον νῶτον κε κόλληται. ὡς οὖν εὐχῆ ὑπὲρ ἡμῶν, ἐκ μέρους τις θεωρεῖ τὸ πρόσωπον τοῦ ἕτερου· αὕτη ἐστὶν ἡ παραμυθία. καὶ κλαύσας ὁ γέρων εἶπεν· οὐαὶ τῇ ἡμέρᾳ ἐν ἣ ἐγεννήθη ὁ ἄνθρωπος· λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· ἔστιν ἄλλη χεῖρων βάσανος; λέγει αὐτῷ τὸ κρανίον· μειζότερα βάσανός ἐστιν ὑποκάτωθεν ἡμῶν. λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· καὶ τίνες εἰσὶν ἐκεῖ; λέγει αὐτῷ τὸ κρανίον· ἡμεῖς ὡς μὴ εἰδότες τὸν Θεόν, κὰν ὀλίγον ἐλεούμεθα· οἱ δὲ ἐπιγνόντες τὸν Θεόν, καὶ ἀρνησάμενοι αὐτόν, ὑποκάτωθεν ἡμῶν εἰσι. καὶ λαβῶν ὁ γέρων τὸ κρανίον, ἔχωσεν αὐτό.

17. Apothegmata Patrum

11 Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Θεόδοτος· μὴ κρίνης τὸν πόρνον ἐὰν ὑπάρχῃς σώφρων, ὡσαύτως γὰρ τὸν νόμον παραβαίνεις. Ὁ γὰρ εἰπὼν μὴ πορνεύσης, εἶπεν καὶ μὴ κρίνης.

153 Ἀδελφός τις ἀπῆλθεν ἐπισκέψασθαι τὴν ἰδίαν ἀδελφὴν ἐν μοναστηρίῳ ἀσθενοῦσαν, ἣν δὲ πιστοτάτη, καὶ μὴ καταδεχομένη ἰδεῖν ἄνδρα, μηδὲ πάλιν τὸν ἴδιον ἀδελφὸν προφάσει αὐτῆς εἰς μέσον γυναικῶν εἰσελθεῖν, ἐδήλωσεν οὖν λέγουσα αὐτῷ· Πορεύου, ἀδελφε, εὐχόμενος ὑπὲρ ἐμοῦ, καὶ χάριτι Χριστοῦ, βλέπω σε ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐράνων.

154 Μοναχὸς ὑπαντήσας κανονικαῖς κατὰ τὴν ὁδὸν, ὑπεχώρησεν ἐκ τῆς ὁδοῦ. Εἶπεν δὲ ἡ ἡγουμένη πρὸς αὐτόν· Εἰ ἦς τέλειος μοναχός, ἡμῖν ὡς γυναιξὶν οὐκ ἂν προσέσχες.

159 Ἀδελφός ἦν ὀδεύων μετὰ τῆς ἰδίας μητρὸς γραῖδος τυγχανούσης, καὶ ὡς ἦλθον ἐπὶ ποταμὸν, οὐκ ἠδυνήθη ἡ γραῖς περάσαι, καὶ λαβῶν ὁ υἱὸς αὐτῆς τὸ μαφόριον αὐτοῦ περιείλησε τὰς χεῖρας ἑαυτοῦ ἵνα μὴ ἐγγίση τὸ σῶμα τῆς μητρὸς αὐτοῦ, καὶ οὕτως βαστάσας αὐτὴν ἀπῆνεγκεν εἰς τὸ πέραν. Καὶ λέγει αὐτῷ ἡ μήτηρ αὐτοῦ· Τέκνον, διατί ἐτύλιξας τὰς χεῖράς σου; Ὁ δὲ ἔφη· Ὅτι τὸ σῶμα τῆς γυναικὸς πῦρ ἐστίν, καὶ ἐκ τούτου ἔρχεται μνήμη ἄλλων, καὶ διὰ τοῦτο οὕτως ἐποίησα.

18. Η πρωτομάρτυς Θέκλα

(7.) Καὶ ταῦτα τοῦ Παύλου λέγοντος ἐν μέσῳ τῆς ἐκκλησίας ἐν τῷ Ονησιφόρου οἴκῳ, Θέκλα τις παρθένος Θεοκλείας μητρός μεμνηστευμένη ἀνδρὶ Θαμύριδι, καθεσθεῖσα ἐπὶ τῆς σύνεγγυς θυρίδος τοῦ οἴκου ἤκουεν νυκτὸς καὶ ἡμέρας τὸν περὶ ἀγνείας λόγον λεγόμενον ὑπὸ τοῦ Παύλου· καὶ οὐκ ἀπένευεν ἀπὸ τῆς θυρίδος, ἀλλὰ τῇ πίστει ἐπήγετο ὑπερευφραϊνομένη. ἔτι δὲ καὶ βλέπουσα πολλὰς γυναῖκας καὶ παρθέτους εἰσπορευομένας πρὸς τὸν Παῦλον, ἐπεπόθει καὶ αὐτὴ καταξιωθῆναι κατὰ πρόσωπον στήναι Παύλου καὶ ἀκούειν τὸν τοῦ Χριστοῦ λόγον· οὐδέπω γὰρ τὸν χαρακτῆρα Παύλου ἑώρακει, ἀλλὰ τοῦ λόγου ἤκουεν μόνον.

(8.) Ὡς δὲ οὐκ ἀφίστατο ἀπὸ τῆς θυρίδος, πέμπει ἢ μήτηρ αὐτῆς πρὸς τὸν Θάμυριν ὃ δὲ ἔρχεται περιχαρῆς, ὡς ἤδη λαμβάνων αὐτὴν πρὸς γάμον. εἶπεν οὖν ὁ Θάμυρις πρὸς Θεοκλείαν Ποῦ μού ἐστιν ἡ Θέκλα; Καὶ εἶπεν ἡ Θεοκλεία Καινὸν σοι ἔχω εἰπεῖν διήγημα, Θάμυρι. καὶ γὰρ ἡμέρας τρεῖς καὶ νύκτας τρεῖς Θέκλα ἀπὸ τῆς θυρίδος οὐκ ἐγείρεται, οὔτε ἐπὶ τὸ φαγεῖν οὔτε ἐπὶ τὸ πιεῖν, ἀλλὰ ἀτενίζουσα ὡς πρὸς εὐφρασίαν, οὕτως πρόσκειται ἀνδρὶ ξένῳ ἀπατηλοῦς καὶ ποικίλους λόγους διδάσκοντι, ὥστε με θαυμάζειν πῶς ἢ τοιαύτη αἰδῶς τῆς παρθένου χαλεπῶς ἐνοχλεῖται.

(9.) Θάμυρι, ὁ ἄνθρωπος οὗτος τὴν Ἰκονιέων πόλιν ἀνασεῖει, ἔτι δὲ καὶ τὴν σὴν Θέκλαν πᾶσαι γὰρ αἱ γυναῖκες καὶ οἱ νέοι εἰσέρχονται πρὸς αὐτόν, διδασκόμενοι παρ' αὐτοῦ ὅτι Δεῖ, φησὶν, ἓνα καὶ μόνον θεὸν φοβεῖσθαι καὶ ζῆν ἀγνῶς. ἔτι δὲ καὶ ἡ θυγάτηρ μου ὡς ἀράχνη ἐπὶ τῆς θυρίδος δεδεμένη τοῖς ὑπ' αὐτοῦ λόγοις κρατεῖται ἐπιθυμία καινῇ καὶ πάθει δεινῷ. ἀτενίζει γὰρ τοῖς λεγομένοις ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἐάλωται ἢ παρθένος. ἀλλὰ πρόσελθε αὐτῇ σὺ καὶ λάλησον σοὶ γὰρ ἐστιν ἡρμοσμένη.

(10.) Καὶ προσελθὼν Θάμυρις, ἅμα μὲν φιλῶν αὐτὴν, ἅμα δὲ καὶ φοβούμενος τὴν ἐκπληξιν αὐτῆς, εἶπεν Θέκλα ἐμοὶ μνηστευθεῖσα, τί τοιαύτη κάθησαι; καὶ ποῖόν σε πάθος κατέχει ἐκπληκτον; ἐπιστράφητι πρὸς τὸν σὸν Θάμυριν καὶ αἰσχύνθητι. Ἔτι δὲ καὶ ἡ μήτηρ αὐτῆς τὰ αὐτὰ ἔλεγεν Τέκνον, τί τοιαύτη κάτω βλέπουσα κάθησαι, καὶ μηδὲν ἀποκρινομένη ἀλλὰ παραπλήξ; Καὶ οἱ μὲν ἔκλαιον δεινῶς, Θάμυρις μὲν γυναικὸς ἀστοχῶν, Θεοκλεία δὲ τέκνου, αἱ δὲ παιδίσκει κυρίας πολλὴ οὖν σύγχυσις ἦν ἐν τῷ οἴκῳ πένθους. καὶ τούτων οὕτως γινομένων Θέκλα οὐκ ἀπεστράφη, ἀλλ' ἦν ἀτενίζουσα τῷ λόγῳ Παύλου.

ed. R.A. Lipsius, Acta ap'st'l'rum ap'crypha, v'l. 1. Leipzig: Mendelss'hn, 1891

Θεοφάνης, Χρονογραφία

19. ο χαρακτηρισμός του Κων/νου Ε'

Αὐτὸς γὰρ ὁ πανώλης καὶ ἐμβρόντητος αἰμοβόρος τε καὶ ἀγριώτατος θῆρ τυραννικῶς καὶ οὐκ ἐννόμως τῷ κράτει χρησάμενος πρῶτον μὲν ἐκ τοῦ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ἀχράντου καὶ παναγίας μητρός αὐτοῦ καὶ πάντων τῶν ἁγίων διῆσταται, μαγείαις δὲ καὶ ἀσελγείαις καὶ αἰμοθυσίαις καβαλλίαις τε κόπροις καὶ οὖροις

ἀπατώμενος, μαλακίαις τε μὴν καὶ δαιμόνων ἐπικλήσεσι χαίρων, [καὶ] πᾶσιν ἀπλῶς ψυχοφθόροις ἐπιτηδεύμασιν ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας συνέζησεν. ἐπεὶ δὲ τὴν πατρικὴν ἀρχὴν σὺν τῇ κακίᾳ προσέλαβεν, τί δεῖ λέγειν, ὅσῃν ἐκ προοιμίων ὁ παμμίαρος τὴν κακίαν ἐκίσσησεν, καὶ εἰς προὔπτον ταύτην καὶ ἐναέριον ἀνερρίπισε φλόγα; οὐ μικρὰ γὰρ ταύτην βλέποντας τοὺς Χριστιανοὺς κατέλαβεν ἀθυμία, ὥστε πάντας ἐκ προοιμίων εὐθύς δι' ἰταμότητα μισῆσαι αὐτόν, καὶ Ἀρτανάσδω κουροπαλάτῃ καὶ κόμητι τοῦ Ὀψικίου προστεθῆναι γαμβρῶ τε αὐτοῦ ὄντι ἐπ' ἀδελφῇ Ἄννῃ, καὶ τὴν βασιλείαν αὐτῶ ὡς ὀρθοδόξῳ παραδοῦναι.

(de B·r, 413-414)

20. ἡ καταστροφή τῆς εἰκόνας τοῦ Χριστοῦ στη Χαλκὴ πύλη

Ἐν αὐτῶ δὲ τῶ ἔτει, ἰνδικτιῶνος θ', ὥρα θέρους, ἀτμὶς ὡς ἐκ καμίνου πυρὸς ἀνέβρασεν ἀναμέσον Θήρας καὶ Θηρασίας τῶν νήσων ἐκ τοῦ βυθοῦ τῆς θαλάσσης ἐπὶ ἡμέρας τινάς, καὶ κατὰ βραχὺ παχυνομένη καὶ ἀπολιθουμένη τῇ δὲ παχύτητι τῆς γεώδους οὐσίας πετροκισσήρους μεγάλους ὡς λόφους τινάς ἀνέπεμψε καθ' ὅλης τῆς μικρᾶς ἀσίας καὶ Λέσβου καὶ Ἀβύδου καὶ τῆς πρὸς θάλασσαν Μακεδονίας, ὡς ἅπαν τὸ πρόσωπον τῆς θαλάσσης ταύτης κισσήρων ἐπιπολαζόντων γέμειν' ... ὅς (Λέων) τὴν κατ' αὐτοῦ θείαν ὀργὴν ὑπὲρ ἑαυτοῦ λογιζάμενος ἀναιδέστερον κατὰ τῶν ἁγίων καὶ σεπτῶν εἰκόνων ἤγειρε πόλεμον... οἱ δὲ κατὰ τὴν βασιλίδα πόλιν ὄχλοι σφόδρα λυπούμενοι ἐπὶ ταῖς καιναῖς διδασκαλίαις αὐτῶ τε ἐμελέτων ἐπελθεῖν καὶ τινὰς βασιλικούς ἀνθρώπους ἀνεῖλον καθελόντας τὴν τοῦ κυρίου εἰκόνα τὴν ἐπὶ τῆς μεγάλης Χαλκῆς πύλης, ὡς πολλοὺς αὐτῶν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας τιμωρηθῆναι μελῶν ἐκκοπαῖς καὶ μάστιξι καὶ ἐξορίαῖς καὶ ζημίαις, μάλιστα δὲ τοὺς εὐγενεῖα καὶ λόγῳ διαφανεῖς (de B·r, 404-405)

21. Νικήτας Χωνιάτης, ὁ ἀρχοντας Ἰωάννης

Μέσα στις πολλές φροντίδες τοῦ αυτοκράτορα Μανουήλ Α' Κομνηνοῦ ἦταν καὶ ἡ κρατικὴ διοίκηση. Γί' αὐτὸ καὶ διόρισε καὶ αὐτός, ὅπως εἶχε κάνει προηγουμένως καὶ ὁ αυτοκράτορας καὶ πατέρας του (ενν. ὁ Ἰωάννης Β' Κομνηνός), ἀνώτατο ἐπιμελητὴ γιὰ τὰ δημόσια οικονομικά καὶ λογιστὴ τὸν Ἰωάννη ἀπὸ τὴν Πούτζα ποῦ ἦταν πρωτονοτάριος τοῦ δρόμου, γιὰ δε τὰ δικά του διατάγματα μεσιτεύοντα διαχειριστὴ καὶ ἐκτελεστὴ τὸν Ἰωάννη Ἀγιοθεοδωρίτη. Καὶ ὁ πρῶτος φρόντιζε πάντοτε νὰ βρῆσθετα πρόσωπο με πρόσωπο με τὸν βασιλέα καὶ νὰ δέχεται ὅλες τοῦ τις ἐντολές καὶ τις ἀποφάσεις σα νὰ προέρχονταν ἀπὸ ἀνώτερη μοῖρα. Καὶ ὡς βοηθοὺς γιὰ ὅσα ἐγράφε καὶ ἔλεγε δὲν χρησιμοποιοῦσε καθόλου λίγους ἀπὸ ἐκείνους τοὺς λογίους ποῦ εἶχε ἀφθονοὺς ἡ βασιλικὴ αὐλὴ, κυρίως μάλιστα τὸν Θεόδωρο Στυππειώτη, στὸν ὁποῖο θὰ αναφερθούμε στὴ συνέχεια.

Ο Ιωάννης από την Πούτζα ήταν άνθρωπος ικανότατος στα δημόσια οικονομικά, φιλολόγος στα φορολογικά, αφενός πρώτος στην ακρίβεια με την οποία απαιτούσε εκείνα που υπήρχαν και υπόκεινταν σε δασμολόγηση, αφετέρου ανυπέρβλητος στο να ανακαλύπτει εκείνα που δεν υπήρχαν. Είχε έτσι αναπτύξει ένα χαρακτήρα που ήταν αδυσώπητος και αμείλικτος έναντι όλων. Διότι ήταν ευκολότερο να μαλάξεις μια αγέλαστη και αμειδίαστη πέτρα παρά να υποχρεώσεις εκείνον να πράξει κάτι χωρίς τη θέλησή του. Εκείνο όμως που είναι ακόμα πιο αξιοπεριεργό δεν είναι μόνο το ότι ήταν ασυγκίνητος στα δάκρυα και στα όποια παρακαλετά ανυποχώρητος, στις πολιορκητικές μηχανές του χρήματος απόρθητος και στου χρυσαφιού τις γητειές ασαγήνευτος, αλλά το ότι, ως δείγμα της μισανθρωπίας του, ήταν και απρόσιτος. Και αυτό που ήταν για τους συγχρόνους του δυσάρεστο και ανυπόφορο ήταν το ότι δεν έδινε ποτέ σαφή απάντηση σε όσα του εξέθετε ο συνομιλητής του αλλά και το ότι χαιρόταν τις περισσότερες φορές με τη σιωπή του, ενίοτε μάλιστα τον ξεπροβόδιζε χωρίς κουβέντα. Τόσο μεγάλη έγινε η ισχύς και η εξουσία που τον περιέβαλε ώστε να αποπέμπει και να σκίζει όσα από τα βασιλικά θεσπίσματα δεν του άρεσαν κι ορισμένα μόνο άλλα να τα καταχωρίζει στα δημόσια έγγραφα.

[...] Κι έτσι μέχρι κάποιο καιρό ο Ιωάννης είχε αναδειχτεί σε λογιστή αγαπητό των δημόσιων οικονομικών, σε δεινό και φειδωλό οικονόμο και σ' εφοριακό που μέτραγε με τρόπο απόλυτο και την τελευταία δεκάρα. Και η κυριαρχία του ήταν ακαταγώνιστη και το να πράττει το κατά το δοκούν επίσης ανεξέλεγκτο και ό,τι ήθελε του ήταν μπορετό.

Μόλις όμως είδε ότι η δύναμή του αναπροσαρμοζόταν σε νέα δεδομένα και ότι η παρρησία του παραγκωνιζόταν και η ισχύς του βαθμηδόν υποχωρούσε, αφού και άλλοι άρχισαν να αποκτούν επιρροή στο πλευρό του βασιλιά και άρχισαν να τον απωθούν και να τον παραμερίζουν, παραβίασε τα όρια που είχε ο ίδιος θέσει και όντας πριν δραπέτης από τις συγκυρίες και στα πράγματα, τώρα και με τα δύο του τα χέρια προσδέθηκε σ' αυτά και προσαρμόστηκε.

Έτσι λοιπόν λέγοντας σε κάποιον φίλο του «εμπρός, ας πλουτίσουμε!», άλλαξε ολότελα τη συμπεριφορά του. Και αφού μονομιάς στράφηκε προς την αντίθετη κατεύθυνση, αφιερώθηκε στις λαθροχειρίες όσο κανείς από τους ανθρώπους του καιρού του. Και αφού αντίκριζε με χαμόγελο αυτούς που τον συναντούσαν και τους απαντούσε με προσήνεια, κατασκόπευε με περιέργεια αν κουβαλούσαν χρυσάφι στην τσέπη τους. Και αφού έκανε γυναίκα του μια από εκείνες τις ευγενείς που ήταν ξεπερασμένες και μαραμένες, ονομάστηκε πατέρας κάποιων παιδιών, στα οποία μοίρασε πλούτη βαθιά και αρκετά για ηδονές. Επειδή ήταν όμως λεπτολόγος στο έπακρο και φιλάργυρος και άπληστος, δεν άφηνε διόλου τον πλούτο να του σηκώσει πάνω τα βλέφαρα, όταν προσπαθούσε να κοιτάξει προς τα πάνω και να ατενίσει τους φτωχούς.

Αλλά τον είχε εξολοκλήρου αιχμάλωτο με δεσμά άλυτα και αδιάρρηκτα και βέβαια απροσπέλαστο, όπως ακριβώς τη Δανάη ο αρχαίος Ακρίσιος.

Και καθώς έπασχε από μικρότητα και γλισχρότητα, πολλές φορές έστελνε πίσω στο μαγαζί όπου τα πουλούσαν όσα φαγώσιμα του είχαν στείλει. Και ως παράδειγμα αναφέρω ότι όταν κάποιοι του έστειλαν για δώρο ένα ρόμβο (γλώσσα) και ένα λαβράκι, ψάρια μεγάλα και παχιά, τα γύρισε πίσω τρεις φορές κι άλλες τόσες εισέπραξε το τίμημα αφού εναλλάξ αγοράστηκαν από άλλους. Και έγιναν στ' αλήθεια ψαράδες τα ψάρια, πραγματοποιώντας αυτό που είχαν τα ίδια πάθει, μια που αφενός για αγκίστρι είχαν ρίξει το μέγεθός τους, αφετέρου για δόλωμα είχαν περιβληθεί το λίπος τους, αποσπώντας έτσι τους περαστικούς στο δικό τους άντρο.

Κάποια άλλη φορά καθώς βράδιαζε και επέστρεφε στο σπίτι από τα ανάκτορα των Βλαχερνών όπου είχε διημερεύσει, μόλις αντίκρισε τις γυναίκες του καπηλειού να έχουν στις πάγκους κάποιο φαγητό από αυτά που πουλάνε στο δρόμο και που ονομάζεται αλμαία στην κοινή γλώσσα, ορέχτηκε να γευτεί το ζωμό και να φάει και τα κοτσάνια από τα χορταρικά. Όταν του είπε κάποιος από τους υπηρέτες του, που ονομαζόταν Ανζάς, ότι έπρεπε τώρα να συγκρατήσει την επιθυμία του, και ότι θα έβρισκε, μόλις έφτανε στο σπίτι, εδέσματα και μάλιστα καλοβαλμένα, αφού τον κοίταξε με ένα βλέμμα αυστηρό όμοιο με Τιτάνα, έκανε το παν για να ικανοποιήσει με την ησυχία του τον έρωτά του. Αρπάζοντας μονομιάς από τα χέρια της γυναίκας το πιάτο όπου μέσα του έπλεε το αγαπημένο του φαγητό, έσκυψε και με μια χαψιά ρούφηξε το ζωμό και βάλθηκε να μασάει τα χόρτα. Και έτσι αφού έβγαλε από την τσέπη του κάποιο χάλκινο νόμισμα το παρέδωσε σε κάποιον από τους υποτακτικούς του, απαιτώντας να του το «χαλάσουν» σε τέσσερις οβολούς, από τους οποίους δύο ν' αφήσουν στην πωλήτρια, και τους υπόλοιπους να τους γυρίσουν γρήγορα πίσω σ' αυτόν.

[...] Δεν απορεί λοιπόν κανείς που όταν πέθανε αυτός ο απόλυτος εραστής του χρήματος, όχι μόνο του βρήκαν αποθηκευμένο άφθονο χρήμα αλλά κι αποταμιευμένες ακόμα και πέννες πολύχρωμες από τους γραμματείς του.

(Χρονική Διήγησις, Βιβλίο Β', ελεύθερη απόδοση)

22. Άννα Κομνηνή, Αλεξιάς, Προοίμιον

p.1.1 Έών ό χρόνος άκάθεκτα και άεί τι κινούμενος παρασύρει και παραφέρει πάντα τὰ έν γενέσει και ές βυθόν άφανείας καταποντοϊ όπου μέν ούκ άξια λόγου πράγματα, όπου δέ μεγάλα τε και άξια μνήμης, και τά τε άδηλα φύων κατά την τραγωδίαν και τὰ φανέντα άποκρυπτόμενος. Άλλ' ό γε λόγος ό τής ίστορίας έρυμα καρτερώτατον γίνεται τῷ του χρόνου ρεύματι και ίστησι τρόπον τινά την άκάθεκτον τούτου ροήν και τὰ έν αυτῷ γινόμενα πάντα, όπόσα ύπερείληφε, ξυνέχει και περισιφίγγει και

οὐκ ἔᾱ διολισθαίνειν εἰς λήθης βυθούς. p.1.2 Ταῦτα δὲ διεγνωκυῖα ἐγὼ Ἄννα, θυγάτηρ μὲν τῶν βασιλέων Ἀλεξίου καὶ Εἰρήνης, πορφύρας τιθήνημά τε καὶ γέννημα, οὐ γραμμάτων οὐκ ἄμοιρος, ἀλλὰ καὶ τὸ Ἑλληνίζειν ἐς ἄκρον ἐσπουδακυῖα καὶ ῥητορικῆς οὐκ ἀμελετήτως ἔχουσα καὶ τὰς Ἀριστοτελικὰς τέχνας εὖ ἀναλεξαμένη καὶ τοὺς Πλάτωνος διαλόγους καὶ τὸν νοῦν ἀπὸ τῆς τετρακτύος τῶν μαθημάτων πυκάσασα (δεῖ γὰρ ἐξορχεῖσθαι ταῦτα, καὶ οὐ περιαιτολογία τὸ πρᾶγμα, ὅσα ἢ φύσις καὶ ἢ περὶ τὰς ἐπιστήμας σπουδὴ δέδωκε καὶ ὁ Θεὸς ἄνωθεν ἐπεβράβευσε καὶ ὁ καιρὸς συνεισήνεγκε) βούλομαι διὰ τῆσδέ μου τῆς γραφῆς τὰς πράξεις ἀφηγήσασθαι τοῦμοῦ πατρὸς οὐκ ἀξίας σιγῇ παραδοθῆναι οὐδὲ τῷ ῥεύματι τοῦ χρόνου παρασυρῆναι καθάπερ εἰς πέλαγος ἀμνημοσύνης, ὅσας τε τῶν σκήπτρων ἐπειλημμένος κατεπράξατο καὶ ὅσας πρὸ τοῦ διαδήματος ἔδρασεν ἑτέροις βασιλεῦσιν ὑπηρετούμενος.

p.2.1 Ταύτας δὲ λέξουσα ἔρχομαι οὐχ ὡς ἐπίδειξιν τινα τῆς περὶ λόγους ποιουμένη ἀσκήσεως, ἀλλ' ὡς ἂν μὴ πρᾶγμα τηλικούτον τοῖς ἔπειτα γενησομένοις καταλειφθεῖν ἀμάρτυρον, ἐπεὶ καὶ τὰ μέγιστα τῶν ἔργων, εἰ μὴ πως ἄρα διὰ τῶν λόγων φυλαχθεῖν καὶ τῇ μνήμῃ παραδοθεῖν, τῷ τῆς σιωπῆς ἀποσβέννυται σκότῳ. Ἦν γὰρ ὁ ἐμὸς πατήρ, ὡς αὐτὰ τὰ πρᾶγματα ἔδειξεν, ἐπιστάμενος ἄρχειν καὶ ὑπέικειν, ἐς ὅσον χρή, τοῖς ἄρχουσιν. p.2.2 Ἀλλὰ καὶ τὰς ἐκείνου πράξεις προελομένη συγγράφειν δέδοικα τὸ ὑφορμοῦν τε καὶ ὑποτρέχον, μὴ ποτε λογίσαιτό τις τὰ τοῦ ἐμοῦ πατρὸς συγγράφουσιν τὰ ἑαυτῆς ἐπαινεῖν, καὶ ψεῦδος ἅπαν δόξη τὸ τῆς ἱστορίας πρᾶγμα καὶ ἐγκώμιον ἀντικρυσ, εἴ τι τῶν ἐκείνου θαυμάζοιμι. Εἰ δέ που αὐτὸς ἐνέγκοι καὶ τὸ πρᾶγμα βιάζοιτο, ὥστε καθάπτεσθαι τι καὶ τῶν ἐκείνου, οὐ δι' ἐκείνον, ἀλλὰ διὰ τὴν τῶν πραγμάτων φύσιν, δέδοικα πάλιν τοὺς φιλοσκώμμονας, μὴ μοι τὸν τοῦ Νῶε Χάμ ἐπενέγκοιεν ἐποφθαλμιῶντες ἅπαντες πρὸς ἅπαντας καὶ οὐ καθορῶντες τὸ καλῶς ἔχον ὑπὸ βασκανίας καὶ φθόνου, καὶ τὸν ἀναίτιον καθ' Ὁμηρον αἰτιῶνται. p.2.3 Ὅταν γὰρ τις τὸ τῆς ἱστορίας ἦθος ἀναλαμβάνῃ, ἐπιλαθέσθαι χρή εὐνοίας καὶ μίσους καὶ πολλάκις κοσμεῖν τοὺς ἐχθροὺς τοῖς μεγίστοις ἐπαίνοις, ὅταν αἱ πράξεις ἀπαιτῶσι τοῦτο, πολλάκις δὲ ἐλέγχειν τοὺς ἀναγκαιοτάτους, ὅταν αἱ τῶν ἐπιτηδευμάτων ἀμαρτίαι τοῦθ' ὑποδεικνύωσι... (Αλεξιάς, CFHB 40/1)

23. Νικήτας Χωνιάτης, Η ἐλπίδα για ανακατάληψη της πρωτεύουσας μετά το 1204

(128) ... καὶ τῶν πατρίδων αὐθις λαβώμεθα, ὧν ἀμαρτόντες ἀπεσφαιρίσθημεν· αὐταὶ δὲ εἰσι τὸ ἀρχαῖον καὶ πρῶτον ἡμῶν ἐνδιαίτημα, ὁ παράδεισος καὶ ἡ πρὸς Ἑλλησπόντῳ πόλις τοῦ Κυρίου τῶν δυνάμεων, ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, τὸ εὐρριζον ἀγαλλίαμα πάσης τῆς γῆς, ἡ παρὰ πᾶσιν ἔθνεσι περιμάχητός τε καὶ περιώνυμος.

(13. Σελέντιον γραφέν... ήνίκα ή Κωνσταντινούπολις έάλω υπό Λατίνων, έκδ: J. van Dieten, Nicetae Choniatae orationes et epistulae [CFHB. Series Berolinensis 3. Berlin: De Gruyter, 1972]

24. Δούκας: μια προφητεία σχετική με την άλωση

Ταῦτα ἄ γράφω μετά τήν τῆς πόλεως ἄλωσιν, οὐκ ἔξεστί μοι γράφειν· οὐ γάρ ἦν πρόπον χρονογραφεῖν μοι νίκας καί ἀνδραγαθήματα τυράννου δυσσεβούς καί ἐχθροῦ ἀσπόνδου καί ὀλετήρος τοῦ γένους ἡμῶν. ἀλλά τὸ πείσαν μοι γράφειν ἐστὶ τοῦτο ὃ λέξων ἔρχομαι. ἔμαθον παρὰ τινῶν γερόντων τιμίων ἀνδρῶν ἔτι νέος ὢν ὅτι τὸ τέλος τῆς τυραννίδος τῶν Ὀθμάνων ἔσται ὁμοῦ φθάσας σὺν τῷ τέλει τῆς βασιλείας Παλαιολόγων. ὁμοῦ γάρ ἤρξαντο ὁ Ὀθμάν ἐν τυραννίδι καί Μιχαήλ ὁ Παλαιολόγος ἐν βασιλείᾳ... ἔτυχε γάρ ὁ Μιχαήλ οἰωνοσκοπήσας τότε εἰ τὴν βασιλείαν κληρονομήσει ὁ υἱὸς αὐτοῦ τελευτήσας αὐτός· ἐλέγχετο γάρ ὑπὸ τοῦ συνειδότος ἀδίκως τὴν βασιλείαν δραξάμενος, τυφλώσας τὸν κληρονόμον, καί μυρίους ἀφορισμοὺς κατὰ κεφαλῆς δεξάμενος καί κατὰ τῆς τοῦ γένους σειρᾶς. τὸ μαντεῖον οὖν φωνὴν ἄσημον ἐξερεύξατο **μαμαιμί**. ὁ δὲ μάντης ἐξηγούμενος ἔλεγεν «ὅσα στοιχεῖα ἐν τῇ ἀσήμῳ λέξει τυγχάνουσιν, τοσοῦτοι ἐκ τῆς σῆς σπορᾶς βασιλεῖς βασιλεύσουσιν, καί τότε ἡ βασιλεία καί ἀπὸ τῆς πόλεως καί ἀπὸ τοῦ γένους σου ἀρθήσεται» (318, 8 εξ.)

25. Μιχαήλ Ψελλός, Χρονογραφία, Βιβλίο Γ' (ἀπόσπασμα)

στην ἐπόμενη σελίδα ---->

Η ΑΡΡΩΣΤΙΑ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΙΑ

24. Τί ήταν επομένως λογικό να συμβεί στη συνέχεια; Μια από τις σπανιότερες και φοβερότερες αρρώστιες χτυπά τον αυτοκράτορα: μεμιάς, όλο το σώμα του πυρροούσε και σάπιζε έσωτερικά. Από το σημείο αυτό και πέρα, δεν είχε καθόλου όρεξη και μόλις έγερνε να κοιμηθεί, ο ύπνος πετούσε γρήγορα μακριά. Όλα τα κακά έπεσαν ταυτόχρονα πάνω του: η τραχύτητα της συμπεριφοράς, η κακοβουλία του πνεύματος, ο έκνευρισμός, η όργη, η τάση να κραυγάζει για οτιδήποτε — πράγματα άγνωστα σε αυτόν προηγουμένως. Σε όλη του τη ζωή, από την έφη-

βεία του, ήταν πάντα ένας προσιτός άνθρωπος· τότε όμως έγινε διαμιάς έχθρικός προς όλους και έντελώς άπροσπέλαστος. Έπαψε πλέον να γελά και έσβησε η χάρη και η γλυκύτητα του ήθους του· δεν έμπιστευόταν κανένα, ούτε κανέναν τον έμπιστεύονταν· ύποπτευόταν τους πάντες, τον ύποπτευόνταν όλοι. Η έλλειψη γενναιοδωρίας του επιδεινώθηκε· κατά συνέπεια, περιόρισε ακόμα περισσότερο τις χρηματικές παροχές, έξοργιζόταν με κάθε αίτημα και δυστροπούσε προς κάθε φωνή παρακλήσεως. Όμως, παρά τη φρικτή κατάσταση του σώματός του, δεν παραμελούσε καμιά από τις έθιμοτυπικές τελετές της αυλής· φορούσε τις βαρύτιμες χρυσοκόσμητες στολές του κι έβαζε πάνω του μύρια όσα στολίδια, που ήταν ένα βάρος ασήκωτο για το σώμα του. Έτσι, μόλις επέστρεφε στο παλάτι με τα χίλια βάσινα, έπεφτε κατάκοιτος, σε χειρότερη κατάσταση.

25. Προσωπικά, ήμουν δεν ήμουν δεκάξι χρονώ, όταν τον είδα πολλές φορές να περιφέρεται σε παρόμοιες τελετές σε τέτοια οίκτρη κατάσταση, χωρίς να διαφέρει σε τίποτε από τους νεκρούς. Το πρόσωπό του όλο είχε πρηστεί και το χρώμα του ήταν σαν πτώματος τριών ημερών. Ανέπνεε λαχανιασμένα· προχωρούσε μερικά βήματα και ύστερα σταμάταγε. Τα περισσότερα μαλλιά της κεφαλής του έπεσαν σαν από σώμα πεθαμένου. Λίγες τρίχες σκόρπιες έδω κι εκεί υπήρχαν στο μέτωπό του και σάλευαν από την άναπνοή του, καθώς φαντάζομαι. Ένώ όλοι οι άλλοι είχαν απέλπιστεί, αυτός δεν το έβαζε κάτω· παραδόθηκε στις φροντίδες των γιατρών και εύελπιστούσε να σωθεί από την τέχνη τους.

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΙΑ

26. Δὲν μπορῶ νὰ πῶ μὲ βεβαιότητα, ἀν τὸ ἐρωτικὸ ἔργον καὶ οἱ συνεργοὶ τοὺς διέπραξαν αὐτὸ τὸ φρικτότατο ἔγκλημα εἰς βάρος τῆς ζωῆς του. Δὲν μπορῶ νὰ κατηγορήσω εὐκόλα γιὰ πράγματα ποὺ δὲν γνωρίζω ἰκανοποιητικά. Εἶναι πανθομολογούμενον ὅμως ὅτι, ἀφοῦ πρῶτα τὸν μάγρεψαν μὲ φάρμακα, τοῦ ἔδωσαν τελίκως ἓνα δραστηκότατο δηλητήριο — τὸ ἐλάβερον! Τῆ στιγμῇ αὐτῇ δὲν ἀμφισβητῶ μιὰ τέτοια πιθανότητα. Δὲν ἀμφισβάλω ὅμως ὅτι αὐτοὶ οἱ δύο ἔγιναν ἢ αἰτία τοῦ θανάτου του. Τὰ πράγματα ἔγιναν κάπως ἔτσι: ὁ αὐτοκράτορας προετοιμαζόταν γιὰ τὴν προπαρρημονή τῆς Ἀναστασίας, τῆς κοινῆς μας μόρας· καλλωπιζόταν γιὰ νὰ παρευρεθῆ τὴν ἐπομένη στὸν πύδομηο ἑορτασμό. Πρὶν ἐξημέρας Λοιπὸν, πῆγε σὲ ἓνα ἀπὸ τὰ λουτρά τοῦ ἀνακτόρου γιὰ νὰ λουστῆ, χωρὶς κανένας νὰ τὸν βοηθᾷ καὶ χωρὶς ἀνεμφίβολα νὰ εἶναι κουτὰ στὸν θάνατο. Κανονικότερα, Λοιπὸν, πῆγε νὰ ἀλείψει, νὰ λούσει καὶ νὰ καθαρίσει τὸ σῶμα του. Εἰσῆλθε στὸ λουτρό, ἔπλυνε πρῶτα τὸ κεφάλι του, μοιάκεψε τὸ κορμὶ του καί, ἐπειδὴ αἰσθανόταν ἀρκετὰ δυνατός, ἔπεισε νὰ κολυμπῆσῃ στὴ δέξαμενῇ ποὺ ἔχεν διανοιλεῖ στὸ μέσο. Στὴν ἀρχῇ, κολυμποῦσε εὐχάριστα στὸ νερὸ καὶ ἐτέλει ἀνάλαφρα παταγοντας βαθιὰς ἀνάσες καὶ ἀπολαμβάνοντας τὸ κολλύμπι χαρούμενος. Σὲ λίγο, κάποιον ἀπὸ τὴ σωματοφύλακῇ του πλησίασαν γιὰ νὰ τὸν βοηθήσουν καὶ νὰ τὸν ξεκουράσουν, ὅπως τοῖς εἶχε ὀρίσει. Δὲν μπορῶ νὰ πῶ μὲ ἀκρίβεια, ἀν αὐτὰ δοξαζήσαν τὸν αὐτοκράτορα εἰσερχόμενοι στὸ λουτρό. Ἴσκεινοὶ ὅμως ποὺ βρέσκουν κάποια σχέση ἀνέμεσα σὲ αὐτὸ τὸ γεγο-

11. Ὁ Κερδηνὸς δηλώνει καθαρὰ ὅτι ἡ Ζωῆ δηλητηριάσε τὸν ἀντρα τῆς Βασιλίας.

νὸς καὶ στὰ προηγούμενα, ὑποστηρίζουν πῶς, μάλιστα ὁ αὐτοκράτορας βύθισε τὸ κεφάλι του, πρῶτα ποὺ ἔκαμε συχνά, τὸν ἀρπάξαν ἀπὸ τὸν ἀνέμα καὶ τὸν κράτησαν κίτῳ ἀπὸ τὸ νερὸ γιὰ ὅρα πολλὰ καὶ ὕστερα τὸν ἐγκατέλειψαν καὶ ἐξαφανίστηκαν. Ὁ ἀέρας ὅμως μέσα του τὸν σήκωσε στῆν ἐπιφάνεια τοῦ νεροῦ, ὅπου σάλεινε πέτρα δοθε ἀν φελλός. Ὅταν συνῆλθε κάπως καὶ ἀντιλήφθηκε τὸ κακὸ ποὺ τὸν βρήκε, ἀπλῶσε τὸ χέρι του, ἐκλιπαρώντας κάποιον νὰ τὸν σηκώσει καὶ νὰ τὸν βοηθήσει. Τελικῶς, κάποιος ἀντήθηκε τὴς κραυγῆς καὶ τὴν κακῇ του κατάσταση καὶ ἔτρεξε νὰ τοῦ παρυσταθῆ. τὸν ἔπιασε μὲ τὰ χέρια του, τὸν ἀγκάλιασε καὶ τὸν ἐβγαλε ἀπὸ τὸν λουτήρα καὶ κρατώντας τὸν ἀπέθεσε σὲ αὐτὰ τὰ κακὰ χάλια σὲ ἓνα κρεβάτι. Ἀμέσως ἔγινε μεγάλη ταραχὴ ἤρθαν πολλοὶ στὸ δωμάτιο, ἀκόμα καὶ ἡ ἰδία ἡ βασίλισσα, χωρὶς κανένα φρουρὸ, προσποιούμενη ἓνα πόνο ἀβάσταχτο. Καὶ ἀφοῦ τὸν εἶδε καὶ ἐπιβεβαίωσε μὲ τὰ μῦθια τῆς πὼς ἦταν ἐτοιμοθάνατος, ἀποχώρησε βιαστικά. Ἀντὶς, ἀφοῦ ἐβγαλε ἓνα βαθὺ καὶ δυνατὸ ἀναστεναγμὸ, κοιτοῦσε γύρω του σὰν χαμένος, μὴν μπορώντας νὰ μιλήσει, φανερόνως τὴν ἤθελε μὲ νεύματα καὶ χειρονομίες. Ὅπως, ὅμως, κανεὶς δὲν τὸν καταλάβαινε, ἐκλείει τὰ μάτια του καὶ ἀρχισε ξανά νὰ ἀναπνέει λαχανιασμένα. Ἐσφηνοὶ, ὀρθώνοντε τὸ στόμα καὶ ἓνα μαῦρο, πηχτὸ ὑγρὸ ἀρχισε νὰ ρέει ἀπὸ μέσα· καί, ἀφοῦ στέναξε μιὰ, δύο, τρεῖς φορές, παρέδωσε τὸ πνεῦμα του!.

12. Ἡ δοξαζονία τοῦ αὐτοκράτορα ἔγινε στίς 12 Ἀπριλίου 1034, τῇ Μεγάλῃ Παρασκευῇ. Ὁ αὐτοκράτορας ἦταν περίπου ἑβδομήντα χρονῶν.

ΠΟΙΗΣΗ
ΠΑΛΛΑΔΑΣ (4^{ος} -5^{ος} αι.)

26. Ο άνθρωπος δέσμιος της Μοίρας

Εἰ τό φέρον σέ φέρει, φέρε καί φέρου· εἰ δ' ἀγανακτεῖς,
καί σαυτόν λυπεῖς καί τό φέρον σέ φέρει.

27. Το ἀγάλμα του Ἐρωτα

Χαλκότυπος τὸν Ἐρωτα μεταλλάξας ἐπόησεν
τήγανον, οὐκ ἀλόγως, ὅτι καὶ αὐτὸ φλέγει

28. Ο κόρακας και ο κόλακας

Ῥῶ καὶ λάμβδα μόνον κόρακας κολάκων διορίζει·
λοιπὸν ταὐτὸ κόραξ βωμολόχος τε κόλαξ.
τοῦνεκά μοι, βέλτιστε, τόδε ζῶον πεφύλαξο
εἰδῶς καὶ ζώντων τοὺς κόλακας κόρακας.

29. Οι γυναίκες προξενούν ὄλεθρο

Πᾶσαν Ὅμηρος ἔδειξε κακὴν σφαλερὴν τε γυναῖκα,
σώφρονα καὶ πόρνην, ἀμφοτέρας ὄλεθρον.
Ἐκ γὰρ τῆς Ἑλένης μοιχευσαμένης φόνος ἀνδρῶν
καὶ διὰ σωφροσύνην Πηνελόπης θάνατοι.
Ἰλιάς οὖν τὸ πόνημα μιᾶς χάριν ἐστὶ γυναικός,
αὐτὰρ Ὀδυσσεΐη Πηνελόπη πρόφασις.

5

ΙΩΑΝΝΟΥ ΓΕΩΜΕΤΡΗ

30. Περί γυναικός.

Θάλασσα καὶ πῦρ καὶ γυνὴ κακὸν τρίτον.
Ἐγὼ δέ φημι· πρῶτον ἢ κακὴ κακῶν·
τῆς δ' αὖ καλῆς κάλλιον οὐδὲν ἐν βίῳ.

31. Εἰς τὸν πρωτομάρτυρα Στέφανον.

Στέφανος ὄντως ὁ στέφανος μαρτύρων·
ἀρχὴ παθῶν γὰρ καὶ νόμων ἔφυ τέλος,
ὡς καὶ φονευταῖς συμπαθῆς ἐκ καρδίας.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΜΑΥΡΟΠΟΛΟΣ

32. Ἐπίγραμμα εἰς τὸν Πλάτωνα καὶ τὸν Πλούταρχον.

Εἶπερ τινὰς βούλοιο τῶν ἀλλοτρίων
τῆς σῆς ἀπειλῆς ἐξελέσθαι, Χριστέ μου,
Πλάτωνα καὶ Πλούταρχον ἐξέλοιό μοι·
Ἄμφω γὰρ εἰσι καὶ λόγον καὶ τὸν τρόπον
τοῖς σοῖς νόμοις ἔγγιστα προσπεφυκότες.

Εἰ δ' ἠγνόησαν ὡς Θεὸς σὺ τῶν ὄλων,
ἐνταῦθα τῆς σῆς χρηστότητος δεῖ μόνον,
δί' ἦν ἅπαντας δωρεὰν σώζειν θέλεις.
PG, 120, ἐπίγραμμα μβ'

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΜΥΤΙΑΗΝΑΙΟΣ

33. Εἰς τὸν Μόσχον

Πάλαι σὺ μόσχος, Μόσχε, μικρὸς ὢν ἔτι· (1)
φύσας δὲ νῦν κέρατα, ταῦρος εἶ μέγας.

34. Εἰς τὴν εἰκόνα τῆς ἁγίας Θεέκλης, λελατομημένην ἐκ πέτρας.
Κρύπτει (γε) πέτρα, νῦν δ' ὑπεκφέρει Θεέκλαν.

ΑΚΡΟΣΤΙΧΙΔΕΣ

35. ΑΝΩΝΥΜΟΥ

Ἐκ μὲν θεοῖο Βασιλεύει τῶς Ἰώβ
Κῆρος δὲ Ῥαάβ Αἰσχύνης φεύγει θαῦμα
Θεὸς γὰρ ἄρμα Σωφὰρ οἱ δῶκε σθένοσ
Ἐνθεν τ' οἶστοσ Ἰσχὺν ἐχθοροῦ οὐκ ἔχει
Ὅσ προσκομίζει Λύτρον ὡς πάλαι τ' ἌβεΛ
Ἐπὲρ τὸν ἌβεΛ Εὐάρεστον καὶ Νῶε
Νόμον τελῶν γε Ὑστὸν ἐν Χριστοῦ κρίσει
Ὑμνον γὰρ ἐκ σοῦ Εὐαρεστήσεις δύο
Νῦν τῆς θυσίασ Ἰκετείας μετρίασ

S. G. Mercati, Giambi c'n quadruplice acrostic' dell' imperat're Basili;
SBN 3 (1931), 294-295, επανεκδ. *C'lectanea Byzantina* I, 452-453 καὶ W.
Hörander, Visuelle Poesie in Byzanz, *JÖB* 40 (1990), 15-16.

36. ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ

Ἰαταταιᾶξ τῆς ἐμῆς ἀτυχίας·
πᾶσ ἀδικεῖ με· πῶσ ἔχεις, δίκη, στέγειν;
οὐδεὶς μαλαγμὸς τῆς φθορῆς καρδίας·
σῆς ἔργα ταῦτα, Χριστέ μακροθυμίας.

W. Hörander, Visuelle Poesie in Byzanz, *JÖB* 40 (1990), 33-34.

37. ΣΑΝΓΙΓΝΑΤΙΟΥ ΥΠΙΑΤΟΥ

στίχοι ἰαμβοὶ (καρκίνου)

Ἡ πύλη αὕτη συνίστη τὸ ἄ ἢ λύπη.
Σοροὶ θησαυρὸς σορούας ἦθι ὄρος.
Αὐ πανομένον ὄνον ἔμὸν ἄ πύα.
Ἀναβάσατε τῶ νῶ τε τὰ σάβανα.

Ῥήτωρ αὐδῶς ὅσος ᾧδιε ἀρωτῆρ.
Νῶιν ἄνερ φ ἔπισι π ἔφρεν ἀνίων.
Σύ, Θεέ μου, ὅσον νόσου μὲ ἔθυσ.
Ἄγων ἀπαύδων ἀνωδύα π ἄνωγα.

S. Petridès, Les KAPKINOI dans la littérature greque, E 12 (1909), 91-92.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΖΕΤΖΗ

38. Τρίγωνο επίγραμμα

Ἐμῶν ὀμαίμων Ἀνδρονίκῳ λιοισθίῳ
Εἰς πέντε φωνὰς τόνδ' ἐγραψάμην πόνον
ὁ γραμματικὸς ὁ Τζέτζης Ἰωάννης

Ἐπιγραφῆς τρίγωνον ἐστὶ τὸ σχῆμα
οἴου γὰρ ἂν ἄρξοιτο τίς τούτων στίχου
βλάψοι κατ' οὐδὲν τὴν ἀνάγνωσιν φίλος
Σπ. Λάμπρος, Τρίγωνα ἐπιγράμματα, *Νέος Ἑλληνομνήμων* 2 (1905), 166-168
καὶ W. Hörandner, Visuelle Poesie in Byzanz, *JÖB* 40 (1990), 5.

39. Κλιμακωτοὶ στίχοι (ἀπόσπασμα)

Τὸν ἀετόν μου τίς ὄφεις περιθέει,
περιθέων δὲ λεκτάναις συγκατέχει,
συγκατέχων δὲ τοῦ καλοῦ κατισχύει,
κατισχύων δὲ πρὸς θάνατον ἀπάγει.
ἀπάγομαι δέσμιος αὐτὸς τῷ πάθει.

Ἰωάννης Τζέτζης, Ἐπιτάφιος γιὰ τὸν αυτοκράτορα Μανουήλ Α', P.
Matranga (ἐκδ.), *Anecdota graeca*, Ρώμη 1970, σ. 621, στίχ. 64-68.

40. ΜΙΧΑΗΛ ΨΕΛΛΟΥ

Αἰνίγμα

Ἔστι τι ζῶον λογικόν, δέσποτα στεφηφόρε,
ὀρῶν, οὐκ ἔχων ὀφθαλμούς, ἐκτὸς ποδῶν βαδίζον,
ἐστερημένον κεφαλῆς, ἀκέραιον τὰς φρένας,
πνεύμονος ἄτερ καὶ λοβῶν, καρδίας καὶ κοιλίας,
ἐστερημένον τοῦ παντός τινὸς οὐ λελειμμένον.
τί τοῦτο; Φράσον, ἔξειπε, λέξον, δήλωσον, γράψον,
ὡς συνετός, ὡς νουνεχής, ὡς ὑπερφέρων πάντων.

Michaelis Pselli *Præmata*, L. G. Westerink (ἐκδ.), *Στουτγάρδη/Λιψία* 1992,
299

ΙΣΟΨΗΦΑ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΖΕΤΖΗ

41. Ζευχθεῖς πτεροῖς ἔκλαγξε βομβώδη ψόφον.

ΑΔΕΣΠΟΤΟ

42. Κοσμάς ἀκούω καὶ λύρα ψηφίζομαι

Ὑμνογραφία Χριστουγέννων

43. Αὐγούστου μοναρχήσαντος ἐπὶ τῆς γῆς
ἡ πολυαρχία τῶν ἀνθρώπων ἐπαύσατο·
καὶ σοῦ ἐνανθρωπήσαντος ἐκ τῆς ἀγνῆς
ἡ πολυθεΐα τῶν εἰδώλων κατήργηται.
Ὑπὸ μίαν βασιλείαν ἐγκόσμιον
αἱ πόλεις γεγένηνται
καὶ εἰς μίαν δεσποτείαν θεότητος
τὰ ἔθνη ἐπίστευσαν.
Ἀπεγράφησαν οἱ λαοὶ τῷ δόγματι Καίσαρος,
ἐπεγράφημεν οἱ πιστοὶ ὀνόματι θεότητος
σοῦ, τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Θεοῦ ἡμῶν.
Μέγα σου τὸ ἔλεος, δόξα σοι.
44. Ὅτε καιρὸς τῆς ἐπὶ γῆς παρουσίας σου
πρώτη ἀπογραφή τῇ οἰκουμένη ἐγένετο.
Τότε ἔμελλες τῶν ἀνθρώπων ἀπογράφεσθαι τὰ ὀνόματα
τῶν πιστευόντων τῷ τόκῳ σου.
Διὰ τοῦτο τὸ τοιοῦτον δόγμα
ὑπὸ Καίσαρος ἐξεφωνήθη,
τῆς γὰρ αἰωνίου σου βασιλείας
τὸ ἀναρχον ἐκαινουργήθη.
Διὸ σοὶ προσφέρομεν καὶ ἡμεῖς
ὑπὲρ τὴν χρηματικὴν φορολογίαν
ὀρθοδόξου πλουτισμὸν θεολογίας
τῷ Θεῷ καὶ σωτῆρι τῶν ψυχῶν ἡμῶν.
45. Τί σοὶ προσενέγκωμεν Χριστέ,
ὅτι ὤφθης ἐπὶ γῆς
ὡς ἄνθρωπος δι' ἡμᾶς;
ἕκαστον γὰρ τῶν ὑπὸ σοῦ γενομένων κτισμάτων
τὴν εὐχαριστίαν σοὶ προσάγει:
οἱ ἄγγελοι τὸν ὕμνον·
οἱ οὐρανοὶ τὸν Ἀστέρα·
οἱ μάγοι τὰ δῶρα·

οί ποιμένες τὸ θαῦμα·
ἡ γῆ τὸ Σπήλαιον·
ἡ ἔρημος τὴν φάτνην·
ἡμεῖς δὲ Μητέρα Παρθένον.
Ὁ πρὸ αἰώνων Θεός, ἐλέησον ἡμᾶς.

Ἡ Μέλλουσα Κρίση

46. Ὡ ποία ὥρα τότε
καὶ ἡμέρα φοβερά,
ὅταν καθίση ὁ Κριτὴς ἐπὶ θρόνου φοβεροῦ!
Βίβλοι ἀνοίγονται
καὶ πράξεις ἐλέγχονται
καὶ τὰ κρυπτὰ τοῦ σκότους δημοσιεύονται.
Ἄγγελοι περιτρέχουσιν
ἐπισυνάγοντες πάντα τὰ ἔθνη.
«Δεῦτε, ἀκούσατε, βασιλεῖς καὶ ἄρχοντες,
δοῦλοι καὶ ἐλεύθεροι,
ἀμαρτωλοὶ καὶ δίκαιοι,
πλούσιοι καὶ πένητες,
ὅτι ἔρχεται Κριτὴς,
ὁ μέλλον κρῖναι πᾶσαν τὴν οἰκουμένην
καὶ τίς ὑποστήσεται ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ,
ὅταν Ἄγγελοι παρίστανται
ἐλέγχοντες τὰς πράξεις,
τὰς διανοίας,
τὰς ἐνθυμήσεις,
τὰ ἐν νυκτὶ καὶ ἐν ἡμέρα;»
Ὡ ποία ὥρα τότε!
Ἄλλὰ πρὸ τοῦ φθάσαι τὸ τέλος
σπούδασον κράζουσα ψυχή·
ὁ Θεός, ἐπίστρεψον, σῶσόν με,
ὡς ὁ μόνος εὐσπλαγχνος.
(2^ο ἰδιόμελο εσπερινοῦ Κυριακῆς τῆς Αποκρέω, ἦχος πλ. β')

47. Ἦλιος ἀκτῖνας ἔκρουψεν,
ἡ σελήνη σὺν τοῖς ἄστροις εἰς αἷμα μετετρέπη,
ὄρη ἔφριξαν,
βουνοὶ ἐτρόμαξαν,
ὅτε Παράδεισος ἐκλείσθη.
Ἐκβαίνων ὁ Ἀδάμ
χερσὶ τύπτων τὰς ὄψεις ἔλεγεν:
Ἐλεῆμον, ἐλέησόν με τὸν παραπεσόντα.
(δοξαστικὸ Λιτῆς Κυριακῆς τῆς Αποκρέω, ἦχος πλ. β')

48. Ἡ ἔξωσις των Πρωτοπλάστων ἀπὸ τον Παράδεισο

Ἐξεβλήθη Ἀδὰμ τοῦ Παραδείσου
διὰ τῆς βρώσεως,
διὸ καὶ καθεζόμενος ἀπέναντι τούτου
ώδύρετο, ὀλολύζων
ἐλεεινῇ τῇ φωνῇ
καὶ ἔλεγεν:
«Οἶμοι, τί πέπονθα ὁ τάλας ἐγώ!
μίαν ἐντολὴν παρέβην τὴν τοῦ Δεσπότητος
καὶ τῶν ἀγαθῶν παντοίων ἐστέρημαι.
Παράδεισε ἀγιώτατε,
ὁ δι' ἐμὲ πεφυτευμένος
καὶ διὰ τὴν Εὐάν κεκλεισμένος,
ικέτευε τῷ σὲ ποιήσαντι,
καὶ μὲ πλάσαντι,
ὅπως τῶν σῶν ἀνθέων πλησθήσωμαι».
Διὸ καὶ πρὸς αὐτὸν ὁ Σωτὴρ:
Τὸ ἐμὸν πλάσμα οὐ θέλω ἀπολέσθαι,
ἀλλὰ βούλομαι τοῦτο σῶζεσθαι
καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν,
ὅτι τὸν ἐρχόμενον πρὸς με
οὐ μὴ ἐκβάλλω ἔξω.
(Δοξαστικὸ ἐσπερινὸν τῆς Κυριακῆς τῆς Τυρινῆς, ἤχος πλ. β')

49. Ἡ Μεγάλῃ Τεσσαρακοστή

Τὸ στάδιον τῶν ἀρετῶν ἠνέφκται,
οἱ βουλόμενοι ἀθλῆσαι εἰσέλθετε
ἀναζωσάμενοι τὸν καλὸν τῆς Νηστείας ἀγῶνα.
Οἱ γὰρ νομίμως ἀθλοῦντες
δικαίως στεφανοῦνται.
Καὶ ἀναλαβόντες τὴν πανοπλίαν τοῦ Σταυροῦ
τῷ ἐχθρῷ ἀντιμαχησώμεθα
ὡς τεῖχος ἄρρηκτον κατέχοντες τὴν πίστιν
καὶ ὡς θώρακα τὴν προσευχὴν
καὶ περικεφαλαίαν τὴν ἐλεημοσύνην,
ἀντὶ μαχαίρας τὴν νηστείαν,
ἣτις ἐκτέμνει ἀπὸ καρδίας πᾶσαν κακίαν.
Ὅ ποιῶν ταῦτα, τὸν ἀληθινὸν κομίζεται στέφανον
παρὰ τοῦ Παμβασιλέως Χριστοῦ
ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς Κρίσεως.
(2ο ἰδιόμελο των αἰνῶν του ὁρθρου Κυριακῆς τῆς Τυρινῆς, ἤχος πλ. α')